

מוסף חג - פסח תשס"ו

שלא שינו את לבושם

מסע מרתק בעקבות הלבושים השונים של כל חוגי היהדות החרדית

בקהילה

בחסות

- 6 גור**
השלטונות הציעו שתי אפשרויות: לבוש אירופאי או תלבושת רוסית. כך נולדו ה'הויזן-זאקן' וה'ספודיק'
- 12 בעלזא**
חסיד בעלזא בולט בלבושו האותנטי, הכולל גרביים שחורות, גרטל עגול, וכובע חסידי שאינו מש מהראש
- 18 אנשי ירושלים**
במבט ראשון כל הבגדים נראים זהים. למעשה יש ביניהם הבדלי ניואנסים די משמעותיים
- 26 ויז'ניץ**
הסרט שעל הכובע פונה לצד ימין ולא לצד שמאל. והכול בגלל מפגש עם קבוצת כמרים
- 30 חב"ד**
בחב"ד מקפידים שלא לצאת לרחוב עם 'סירטוק' משי, אותו לובשים בשבת, ללא מעיל. גם בקיץ
- 34 באבוב**
בבאבוב מגדלים דווקא פאות קצרות ומקפידים על לבישת ה'ראזשעוואלקע' בליל שבת
- 36 סקווירא**
סגנון הלבוש אינו מוכר בחצרות אחרות. זה מתחיל במגפיים שנועלים גם כששורר חום של 40 מעלות
- 42 יהודי תימן**
הלבוש היהודי הקדום ביותר כולל כובע, בגד דמוי שמלה, ובגדים מיוחדים לימי שישי, לשבת, ולחתנים

על שום מה

- 46 בקיטשע
- 47 מכנסיים קצרים
- 17 חולצה חסידית
- 28 בלי צמר
- 28 נעלי 'פערטיל שיק'
- 29 שעון כיס, משקפי פלסטיק
- 29 ראזשעוואלקע
- 35 כובע
- 40 גרביים לבנות
- 45 ימין על שמאל
- 46 שטריימל
- 47 ווסט

עורך

דוד רוטנברג

ניהול והפקה

חיים יצחק דרקסלר

כתיבה

יצחק נחמיה יונגרייז

חב"ד ישראל הרץ

יהודי תימן אשר מדינה

עיצוב וביצוע גרפי

מיכל זכריה

הגהה

שריה מלכיאל

תודות

הרב פייביש מילר, הרב יחזקאל

שרגא לונגר, הרב משה שמעון רוט,

הרב ישראל אייכלר, הרב א. מ. סגל,

הרב אהרן סאמט, 'עולם החסידות'

תודה רבה

רוני פאלוך, מוסדות 'מתימן יבוא', חיים

רבינוביץ, שלמה רייכברג ו A.G. מאגודת

'מקימיי, יוסי מושקוביץ, פוטו פרידמן,

אולם 'עטרת חינכא', עוזר באבד

תודה מיוחדת

לאברהם בריסק, מנכ"ל 'בולטון-פוטנציאלי

ולאבי בלומנטל, נציגו של ליפא שמלצר בארץ

יוצא לאור על-ידי

בקהילה, השבועון החרדי בישראל

עורך ראשי

בנימין ליפקין

יו"ר ההנהלה

דוד זילברשלג, שמואל מאיר הירשמן

מנכ"ל

חיים יצחק דרקסלר

© כל הזכויות שמורות

אין להשתמש בכל שהוא במוסף זה, לשום

צורך שהוא, לרבות קטעים בודדים ו/או

תצלומים בודדים, ללא אישור בכתב מראש

ממערכת עיתון 'בקהילה'

רח' הרטום 9 הר חוצבים ירושלים

טל: 02-5711444

פקס: 02-5711441

דוא"ל: desk@bakehila.com

צילום: ישראל ברדוגו

צולם באולפני דיגי TV

ט עמים שונים מצינו לעצמם עניין הלבושים של הקהילות השונות. בעיני רוחי, מצאתי לנכון להצביע על 'פשט' שיש לו על מה שיסמוך: הלבושים נועדו, בראש ובראשונה, לשמירה. שמירה רוחנית. הלבוש כמוהו כשומר הרוחני של כל יהודי המקפיד להתהלך בלבוש המיוחס לקהילתו. כי גם אם רוח שטות נכנסת בו באדם, הלבוש 'מגביל' אותו ומשייך אותו מיידית אל הקהילה שממנה הוא בא.

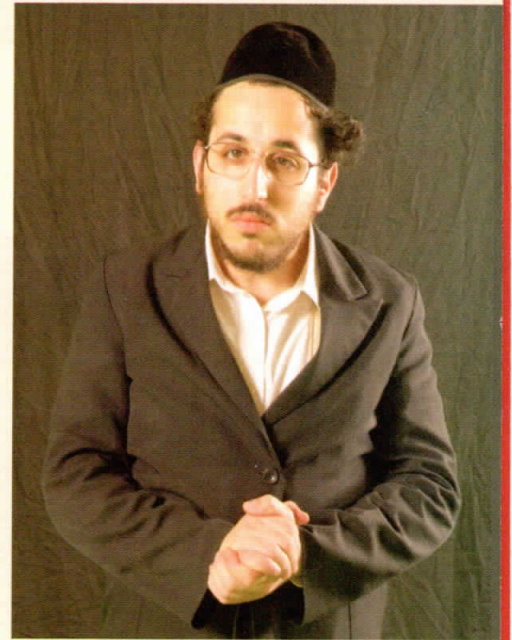
ומכל מקום, קשה היה בעיניי: מדוע זה נהגו חסידים רבים, הן המוכרים לי מקהילתי והן מקהילות אחרות, המקפידים להתהלך כשלבושם האותנטי לגופם, גם בעודם בביתם. לכאורה,

מה מקום יש בתוך הבית לשומר ולאות?

כשהרהרתי בדבר, מצאתי כי גם לזאת כיוונו צדיקי הדורות, בראייתם הצופה למרחקים. המה ראו את ניסיונות דורנו זה, אשר

בשביל ג' דברים
נגאלו אבותינו ממצרים,
שלא שינו את שמם,
שלא שינו את לשונם
ושלא שינו את לבושם
(במדבר רבה)

בכל קהילה וקהילה

גם אל תוך הבית נכנס היצר הרע בדמות מכשלות שונות האורבות ליהודי, במחשב, בטלפון, ועוד. אכן כן, גם בבית צריך שמירה. גם כשיהודי בתוך ביתו, עליו לזכור ולהזכיר לעצמו מי היו אבותיו ואבות אבותיו. וזהו, אפוא, תפקיד הלבושים המיוחדים, אותם הוא עוטה על גופו.

אחרת. אלו הפקודות. הטייס יהיה במדים בצבע זה, הצנחן בצבע אחר, וכך הלאה.

כשעיתון 'בקהילה' פנה אליי להדגים את הלבושים השונים של קהילות ישראל על מנת להביא את הסיפורים שמאחוריהם, נחלצתי מיד לעזרה בשמחה רבה.

מהיום הזה, בכל קהילה וקהילה, כשתופנה לעברי שאלה בנוסח: למה נראים בני קהילה זאת בלבוש זה ובני קהילה זאת בלבוש שונה - אומר להם: את התשובות לכל שאלותיכם תמצאו במוסף 'שלא שינו את לבושם' של 'בקהילה'. והנני תקווה ותפילה כי בקרוב ייצא עם ישראל מהגלות בזכות "שלא שינו את לבושם".

זיכני ה' יתברך שאני משמח אנשים ומופיע במקומות שונים, בכל קצווי תבל. ובכל קהילה וקהילה שאני פוגש, אני רואה יהודים עם לבושים אחרים. יש אנשים שרואים בי כתובת מקובלת על כולם ומפנים לעברי את השאלה: מה טעם לובשים אנשי קהילה זו בגד פלוני וקהילה אחרת בגד אלמוני. אין בפי תשובה ברורה לכך.

עד כה הייתי נוהג להשיב כך: אני משרת בצבא של ה' יתברך. בצבא כל חיל מצוין במדים המיוחדים לו. לא תמצאו חייל שיפנה שאלה למפקדו, למה עלי ללבוש כך ולא

איסא סמאצ

רבי משה בצלאל הניח רגלו על ספסל ואמר: "ככה ילכו פה!"

כשהמשכילים עודדו את 'גזרת הלבוש', הכריז בעל ה'חידושי הרי"ם' מגור: 'ייהרג ובל יעבור'. אחרי שנרדף, נלכד ושוחרר, הציעו השלטונות שתי אפשרויות: לבוש אירופאי וגילוח הזקן והפאות או תלבושת רוסית של 'דאשיקעס', מכנסיים תחובים בתוך הגרביים וכובע של קוזקים בשבת. הרבי בחר באפשרות השנייה. כך נולדו ה'הויזן-זאקן' וה'ספודיק'.

אחרון של פסח תר"ח, החליטו המשכילים לפעול מחדש ליישום 'גזרת הלבוש'. הם היו בטוחים כי כעת, יקל עליהם להעביר את הגזירה.

באותן שנים התגוררה בוורשה קבוצה גדולה של יהודים שסברו כי אין טעם לנהל מערכה נגד גזרת הלבוש, והחלו לשנות על דעת עצמם את לבושם. אחד מאותם ששינו את לבושם היה הגביר ר' זלמן פוזנר, מראשי חוגים אלה בוורשה של אותם ימים, שנודע כבעל השפעה עצומה, מאחר שזכה ונתברך בשני שולחנות של תורה וגדולה במקום אחד. בנוסף לכך, היו לו ר' זלמן קשרים עם ראשי הממשל הרוסי, והוא חשש, כי המאבק נגד גזרת הלבוש עלול להשפיע לרעה על קשריו הטובים ועל עסקיו.

כשנודע ליחידושי הרי"ם כי ר' זלמן שינה את לבושו, ואף שיגר מכתב מיוחד בו הסביר כי אין שום איסור הלכתי לשנות את הלבוש ולקצץ את הזקן - צעד שהשפיע על המון העם - ציווה היחידושי הרי"ם על אחיו, ר' משה חיים רוטנברג, שהיה סוחר גדול, להתחיל להתחרות עם ר' זלמן בעסקיו. כוונתו של האדמו"ר

מערב אירופה הימקדמות. אחת הדרכים להוביל את השינוי היה באמצעות החלפת סגנון הלבוש, לזה שהיה מקובל במערב אירופה.

על גזרה נוראה זו התנהלה אחת המערכות הקשות שידע עם ישראל בגלות. מלבד המלחמה שניהלו חלק מגדולי הדור נגד 'גזרת הלבוש', התגלעו גם חילוקי דעות בין גדולי הדור: האם חל כאן הכלל של 'ייהרג ובל יעבור'.

את המערכה העיקרית ניהל האדמו"ר מגור, בעל היחידושי הרי"ם זי"ע, יחד עם רבי יצחק מוורקא זי"ע ורבי אברהם מטשכנוב זי"ע. לשם כך נפגש היחידושי הרי"ם עם מספר גבירים יהודים, שהיו בעלי קשרי מסחר עם ראשי הממשל הרוסי. אלא שהפגישות הללו לא הועילו. מסיבה פשוטה: אותם גבירים עצמם כבר לא לבשו את הלבוש החסידי המקורי. כיוון שכך, לא הבינו על מה יצא הקצף של גדולי הדור נגד 'גזרת הלבוש'.

במשך שלוש שנים ניסו היחידושי הרי"ם ורבי יצחק מוורקא לפעול, בהשתדלויות שונות, כדי למנוע את הגזרה. בגלל שתדלנותם לא יושם עדיין החוק בפועל, אך כל העת ריחפה הגזרה. לאחר פטירתו של רבי יצחק מוורקא, ביום-טוב

סידות גור היא אחת החסידייות שאנשיה בולטים מאוד בלבושם. אם זה באמצע השבוע, כשהם הולכים עם הפאות למעלה ו'הויזן-זאקן' (מכנסיים התחובים בגרביים) או בשבת, שעה שהם חובשים 'ספודיק' לראשם, בניגוד לשאר החסידים, החובשים 'שטריימל'.

כדי להבין את פשר הלבוש של חסידי גור, עלינו לחזור לשנת תר"ה, כשהרוסים שלטו במדינת פולין. באותם ימים, המשכילים היו בשיא פעולתם. הם עשו כל שביכולתם כדי לקעקע את חומות היהדות החרדית. במסגרת פעילות זו, הם הפעילו לחץ חזק על אנשי ממשל, עמם עמדו בקשרים הדוקים, כדי שיכפו על היהודים ללמוד שפות זרות בתלמודי התורה. הם גם ניסו להעביר חוק שיחייב את היהודים להתהלך בלבוש אירופאי. כלומר, לבוש קצר, לצד קיצוץ הזקן והפאות.

המזימה להחדיר לימודי שפות זרות ליחידושי נכשלה. אולם ביגורת הלבוש, הם נחלו ניצחון חלקי. הם הצליחו בכך, משום שבאותן שנים הייתה מגמה בקרב ראשי השלטון הרוסי, לשנות את חזותן של מדינות מזרח-אירופה, שהיו תחת שליטתם, ולאמץ את הסגנון המודרני ששלט במדינות

הייתה להוכיח לגביר מוורשה, כי לא ניתן לשנות מדרכי אבות ובמקביל להצליח בעסקים.

ר' משה חיים עשה כפי שנצטווה, והחל להתחרות על המכרזים הממשלתיים מול ר' זלמן. הוא זכה בכולם, לאחר שהעלה את סכומי ההצעות לגבהים לא מוכרים. באותן שנים שגשו עסקיו של ר' משה חיים והוא הרוויח הון רב, כשלעומתו החל ר' זלמן להפסיד.

חלפו עוד שלוש שנים. בתחילת שנת תרי"א החליט השלטון הרוסי לכפות את גזרת הלבוש על היהודים. שוטרים החלו להסתובב ברחובות, לכדו יהודים שומרי מצוות שחלפו על פניהם וגילחו את פאותיהם וזקנם, תוך שהם פוקדים עליהם ללבוש בגדים אירופיים. במקביל החלו להטיל קנסות כבדים על כל מי שלא נענה לצו הממשלה לשנות את הלבוש. היו יהודים לא מעטים שהתנגדו בכל תוקף לניסיונות השוטרים לגלח את זקנם. בתגובה נכלאו הליטאים בבית מעצר.

באותם ימים עמד בעל החידושי הרי"ם בצורה תקיפה על דעתו, כשאליו מצטרפים עוד רבים מגדולי הדור, כמו רבי אברהם מטשכנוב ורבי שלמה קלוגר, כי אסור להיכנע וכי צריך למסור על כך את הנפש. אותם גדולי ישראל טענו, כי היות ומדובר בשעת השמד, הרי שכבר לימדונו ה"ל שבשעת השמד אפילו על שינוי של ערקתא דמסאנא (שרוך נעל) ייהרג ובל יעבור. החידושי הרי"ם אף התבטא בפני רבי אברהם מטשכנוב: "כוונת הממשלה היא להעביר את בני ישראל מדתם". רבי אברהם מטשכנוב ציווה להכריז בעירו, כי היות ויש למסור את הנפש על גזרת הלבוש, לכן חובה על כולם ללמוד בעיון את הסוגיה של למות על קידוש ה', כדי להיות מוכן ומזומן לקיים את המצווה, במידה ושוטרי העיר יבקשו לגזוז את פאת ראשם וזקנם.

כך כתב ה'אמרי אמת: "לדאבוננו על פי רוב החותך זקנו אפילו בהיתר, סופו לחתוך ראשו ונשמתו. וכן המקצר לבושיו מקצר חיי הרוחניים"

לא כל גדולי ישראל היו בדעה זו. הרבי מקוצק זי"ע היה מראשי הליטאים לכך. הוא סבר כי המלבושים הם רק מנהג בלבד, וכי אין שום עניין למסור את הנפש על כך. הוא אף התבטא ואמר: "גם לי יש ידיעה לא מעטה ב'אותיות הקטנות' ולא ראיתי בזה דין של ייהרג ואל יעבור".

גם רבי ישראל מרוזין זי"ע סבר שלא חל במקרה זה הדין של ייהרג ואל יעבור. הרבי מרוזין התבטא בפני הרבי מהוסיאטין: "יעקב אבינו קיבל את הברכות בבגדי עשו. יהי רצון שיתקיימו הברכות שקיבל בלבוש זה". גם רבי משה מקוברין סבר כמותם. במכתב ששיגר לחסידיו הוא מנחם אותם כי אין ברירה אחרת, אלא ללכת בבגדים אלו, בגלל גזרת המלכות, ומבקש שלא ייפול לבם בקרבם. אבל למרות דעות אלו, עמד החידושי הרי"ם כצוק

חלמיש על דעתו, והוביל את המערכה בתקיפות. הוא סירב לשמוע על הצעות פשרה שגורמים שונים ניסו להציע, במהלך ניסיונות תיווך שניהלו בינו לבין אנשי ממשל רוסי.

כשראו המשכילים כי דבר אינו עוזר, החליטו להתמקד בחידושי הרי"ם עצמו. הם סיכמו עם מפקד המשטרה, שהלה יגזוז את פאותיו וזקנו של החידושי הרי"ם. הם היו בטוחים, כי לאחר שהיהודים יראו בצורה כזו את החידושי הרי"ם, ייכנעו ויגזזו אף הם את פאותיהם וזקנם. החידושי הרי"ם, שהשמועה על המזימה הגיעה לאוזניו, לא התמהמה. הוא יצא מיד מביתו והתחבא בבית אחד מחסידי.

במקביל, שינה את שם משפחתו מרוטנברג לאלתר (שנשאר שם משפחתם של צאצאיו, אדמו"רי בית גור), כדי להקשות על השוטרים שחיפשו אחריו בכל מקום אפשרי.

כשראו המשכילים כי החידושי הרי"ם עדיין לא נתפס, התייצבו אצל הנסיך הרוסי ושכנעו אותו לצוות על החידושי הרי"ם לחתום על כרוז לפיו היהודים חייבים להוריד את הזקן והפאות. אם יסרב לחתום, הציעו, יאסרו אותו מיד. הנסיך השתכנע מדברי המשכילים וציווה ללכוד את החידושי הרי"ם בכל מחיר. הפקודה עשתה את שלה. לילה אחד הגיעו שוטרים לאכסניה בה הסתתר ועצרו אותו.

החידושי הרי"ם הובל אל ביתו של הנסיך, שם כבר המתינו לו אנשים שניסו לשכנעו, במתק שפתיים, כי אין לו ברירה אחרת וכי הוא מוכרח להוריד את זקנו ופאותיו.

החידושי הרי"ם לא נכנע.

כשראה הנסיך כי האדמו"ר אינו מוכן להאזין למסע השכנועים, הורה לכלוא אותו בבית מעצר. למחרת רעשה כל העיר וורשה. רחובות העיר הוצפו ברבבות אנשים, יהודים וגויים, שהחלו להפגין נגד מעצרו. ההמונים החלו לזרום לכיוון שערי הכלא, כדי למחות על המאסר.

ראשי הממשל הרוסי הבינו כי אם הם ימשיכו להחזיק את האדמו"ר במאסר, קיים חשש מהתקוממות עממית של יהודי המדינה. לכן, כשהגיעה משלחת של רבנים וראשי הקהל אל הנסיך קונסטנטין, אחיו של מלך רוסיה, הוא קיבל את פניהם בסבר פנים יפות, והודיע להם שמעצרו של הרבי לא היה על דעתו, והבטיח לשחררו בשעות הקרובות.

עם שחרורו, החליט האדמו"ר לעקור מוורשה ועבר להתגורר בעיירה נווידוואהר, עד יעבור זעם. במקביל לעזיבתו את העיר, החלו להתעורר בוורשה מלחמות בין החסידים שביקשו לנקום במשכילים על מעשה המסירה נגד החידושי הרי"ם. רק לאחר שהחידושי הרי"ם שיגר מכתב לחסידיו, בו ביקש מהם שלא להשיב למשכילים כגמולם, נרגעה אש המחלוקת.

במוצאי-שבת הגדול שנת תרי"א, הודיע הממשל הרוסי, כי הוא מוכן לסגת מדרישותיו ומוכן להתפשר בנושא. השלטון העמיד בפני היהודים שתי אפשרויות: ללבוש תלבושת אירופאית. כלומר, בגדים קצרים, ולגלח את הזקן והפאות; או ללבוש תלבושת רוסית - לחבוש כובעים עם מצחיות (ידאשיקעס') ושמכנסיהם

את אביו של אותו אברך, פנה אליו ואמר כי שמע שמועה לא טובה על בנו, בנוסח שאומרים על מת רח"ל. יש גם מכתב שכתב האימרי אמת' בו הוא כותב: "אבל במדינתנו לדאבוננו על פי רוב החותך זקנו אפילו בהיתר, סופו לחתוך ראשו ונשמתו. וכן המקצר לבושו מקצר חייו הרוחניים".

מדוע המשיכו חסידי גור ללכת עם 'הויזן-זאקן', שתחילתו בגזרה, גם בארץ-ישראל? התשובה לכך טמונה בביקור שערך בארץ רבי משה בצלאל אלתר, אחיו של האימרי אמת', בשנת תרפ"א. באותה תקופה נפתחה ישיבת 'שפת אמת', ורבי משה בצלאל הגיע לבקר בישיבה. עד מהרה הוא הבחין כי הבחורים אינם לבושים כמו אחיהם שבפולין. הרים רבי משה בצלאל את רגלו, שכמוכן הייתה עם 'הויזן-זאקן', על ספסל בישיבה ואמר: "ככה ילכו פה!". מני אז נהגו חסידי גור להתהלך גם בארץ עם 'הויזן-זאקן'.

סיפור זה מבהיר גם, מדוע חסידי חצרות חסידיות אחרות מפולין, אינם נוהגים ללכת עד היום עם 'הויזן-זאקן', כפי שנהגו בפולין. "שם נהגו ללכת במכנסיים קצרות", מסביר ההיסטוריון הרב ס., "כשהגיעו ארצה אחרי המלחמה, שינו כולם את הלבוש למכנסיים ארוכים. אבל בגור, בגלל המעשה עם רבי משה בצלאל, נשאר הלבוש בארץ כפי שנהגו ללכת בפולין".

הרב ס., המתמצא היטב בהיסטוריה של חסידות גור, מסביר גם מהי הסיבה שחסידי גור הולכים עם הפאות למעלה, מתחת לכיפה. לדבריו, בפולין הלכו כך רק כשהלכו ברחוב, משום שחששו מהגויים. גם היה נהוג בהונגריה. וכך נהוג עד היום באירופה. אבל בכל פעם שהחסידים היו מגיעים לשיטביל' הם הורידו את הפאות למטה, משום ששם לא שרר פחד. לדבריו, גם בעיירה גור הלכו כל החסידים כשפאותיהם משתלשלות כלפי מטה, משום ששם לא חששו.

כשהאימרי אמת' הגיע לירושלים, ולא היה קיים כבר החשש ללכת ברחוב בצורה כזו, הלכו כולם עם הפאות למטה. לעומת זאת, רבים מחסידי גור שהתגוררו במקומות אחרים כמו תל-אביב, יפו ואפילו בבני-ברק, באותם ימים של טרום הקמת המדינה, פחדו ללכת כך ברחוב מפחד החילונים, ולכן הסתירו את הפאות מתחת לכיפה.

מאז ועד היום נותר המנהג ללכת בירושלים עם הפאות למטה, ואילו בכל שאר ערי הארץ הולכים עם הפאות למעלה. הרב ס.: "באמת כיום, כשכבר אין פחד להתהלך ברחוב עם הפאות למטה, אין שום סיבה שלא לעשות כן. אבל כיוון שכבר נהוג ללכת כך, זה נשאר ולא משנים".

ומדוע מגדלים חסידי גור פאות כה ארוכות? לרב ס. יש הסבר: "בעבר לא הלכו בגור עם פאות ארוכות. דבר זה השתנה רק לאחר מספר ביקורים שערך האימרי אמת' בארץ, לפני מלחמת-העולם השנייה. במהלך הביקורים ראה האימרי אמת' את בני ירושלים הולכים עם פאותיהם הארוכות, זה מצא-חן בעיניו, ומני אז החלו ללכת כך גם בגור".

יהיו תחובים בתוך הגרביים. כל זאת יהיה הלבוש של אמצע השבוע. בשבת יחויבו היהודים לחבוש 'ספודיק' גבוה, שדמה לכובעי הקוזקים הרוסים, במקום השטריימל אותו נהגו לחבוש עד אז. היתרון בצורת הלבוש הרוסי הייתה, שיכלו להישאר עם הפאות והזקן.

גם בנושא זה נחלקו גדולי עולם ביניהם. היחידושי הרי"ם קיבל את האופציה השנייה, וחסידי גור החלו לחבוש 'דשיקליך' לראשם, וכך הלכו עד מלחמת-העולם השנייה. הליטאים העדיפו את האופציה הראשונה, ומני אז ועד היום, הם הולכים בלבוש קצר, הדומה ללבוש האירופאי. לטענת אחד ההיסטוריונים של חסידות גור, באותה תקופה חדלו הליטאים לחבוש את השטריימל' בשבת, והחלו ללבוש כובעים רגילים.

אבל גם בקרב הליטאים לא היו כולם תמימי דעים עם שינוי הלבוש. רבי ברוך בער לייבוויץ, נהג לנוף בבחורים שהגיעו

מפולין ללמוד בישיבתו בקמניץ שבליטא, כשביקשו לשנות את לבושם, ואמר: מילא הנמצאים בליטא כבר שינו את לבושם ואין מה לעשות. אבל מי שמגיע מפולין, אין שום סיבה שישנה את לבושו ויתחיל ללבוש חליפה קצרה. גם היחזון אישי היה נגד הלבוש הקצר. במהדורה הראשונה של 'פאר הדורי' הודפס מכתב, (מופיע באגרות החזון-אישי) בו הוא מביע ביקורת על צורת לבוש זו, ומביע תרעומת על קיצוץ הזקן.

הרבי מקוצק היה נגד הצעת הפשרה של היחידושי הרי"ם וכל מי שנכנס אל הקודש פנימה חויב להיכנס עם הכיפה, ללא הכובע. פקודה זו

נשארה גם לאחר פטירתו של הרבי מקוצק, ועד פרוץ מלחמת-העולם השנייה, כשהיו נכנסים לאוהל' של הרבי מקוצק, נהגו הבאים להסיר את הכובע מראשם. יש הנוהגים כך עד היום.

כשישים שנה לאחר מכן, בתקופת מלחמת-העולם הראשונה, כשהגרמנים כבשו את פולין, ניסו שוב לגזור גזרה נגד הלבוש היהודי הארוך, בטענות בריאותיות שונות. האימרי אמת' מגור כינס אסיפת רבנים דחופה, שכללה גם אישים יהודים שהיו מקורבים לשלטון, והתבטא בחריפות נגד הגזרה החדשה. אך במקרה זה, בניגוד לעבר, הספיקה שיחה אחת של הרב פנחס כהן, מראשי העסקנים באותה תקופה, עם הגנרל מקנסן, מי שהציג את הדרישה מטעם השלטונות. הוא נסוג מתוכניתו מיד לאחר ששמע על התסיסה הקיימת בקרב היהודים נגד ההוראה החדשה.

האימרי אמת' יצא בצורה תקיפה בכל פעם שראה מישהו ששינה את לבושו. היה אברך צעיר שבגלל פרנסה קיצר את לבושו. יום אחד פגש האימרי אמת'

הוכרז שהיות ויש למסור הנפש על גזרת הלבוש, חובה על כולם ללמוד את הסוגיה של למות על קידוש ה', כדי להיות מוכן ומזומן

"מדוע אתה עם גרביים לבנות, וכי יום-טוב היום?"

חסיד בעלזא בולט בלבושו האותנטי, הכולל גרביים שחורות, גרטל עגול על החליפה וכובע חסידי שאינו מש מהראש. במהלך השנים חלו שינויים בצבע הגרביים, ובחורים עד גיל 14 הצטוו לחבוש באמצע השבוע 'דשיקל'

אותם הונגרים לא היו רגילים ללכת בלבוש הבעלזאי האותנטי ואט-אט נשחק מעמדם של הגרביים הלבנות בימות החול. אם כי, פה ושם ניתן היה עדיין להבחין במספר מועט של 'יושבים' שהמשיכו לגרוב גרביים לבנות.

לאחר מלחמת-העולם השנייה, חדלו בבעלזא ללכת גם בשבת בגרביים לבנות. במקומן הם הולכים כל השבוע, כולל שבת, בגרביים שחורות. גם לשינוי זה לא ניתן אף פעם נימוק רשמי. הסיבה הלא רשמית לכך, וזו השערה של זקני החסידים, היא שלאחר השואה שררה בקרב החסידים אווירה קשה מאוד. לאף אחד מהחסידים לא היה רצון להתהלך בגרביים לבנות, גם לא בשבת, כיוון שהן מבטאות שמחה.

כיום נוהגים בבעלזא ללכת בגרביים לבנות רק ביום-טוב. הסיבה שבגינה החלו בבעלזא ללכת ביו"ט בגרביים לבנות נובעת מסיפור מעניין: תקופה מסוימת

לשחורות...

אחרי מלחמת-העולם הראשונה חלו שינויים בלבוש הבעלזאי. החסידים הפסיקו ללכת בגרביים לבנות באמצע השבוע, ובמקומם החלו לגרוב גרביים שחורות. רק בשבת המשיכו ללכת בגרביים לבנות.

מהי גרם לשינוי??

היה זה בשנת תרע"ד, עת פרצה מלחמת-העולם הראשונה. האדמו"ר המהרי"ד זי"ע ברח מהעיירה בעלזא להונגריה, שם התגורר עד שנת תרפ"ד. באותם שנים התקרבו המוני יהודים הונגרים לאדמו"ר והפכו לחסידיו. בשנת תרפ"ד, כשחזר האדמו"ר לעיירה בעלזא, החלו להגיע לחצרו יהודים הונגרים רבים, שבעבר לא היו שם. מה שעודד את בואם של החסידים ההונגרים לבעלזא, הייתה הקמת מסילת הרכבת שהונחה באותם ימים: בעוד שבעבר היה על חסיד הונגרי שרצה להגיע לבעלזא לפנות לעצמו מספר שבועות ליניסיעה, הרי שכעת קיצרה עבורו הרכבת את הדרך באופן משמעותי.

חת מחצרות החסידים שלא ניתן לטעות באנשים המשתייכים אליה היא חסידות בעלזא. חסיד בעלזא בולט בלבושו האותנטי, הכולל גרביים שחורות, גרטל עגול על החליפה וכובע חסידי שאינו מש מהראש. חסידי בעלזא תמיד בלטו בלבושם, אם כי במהלך הדורות חלו, עקב סיבות שונות, שינויים בצורת הלבוש.

מימי הישר שלום, האדמו"ר הראשון בשושלת חסידות בעלזא, ועד מלחמת-העולם הראשונה, נהגו בני העלייה מקרב חסידי בעלזא לגרוב גרביים לבנות, גם בימות החול. ניתן לשער שלא כל החסידים הלכו כך, אבל זו הייתה המגמה בקרב רוב החסידים. בזמנו אמרו בדרך צחות, כי חסידי בעלזא היו יוצאים מביתם, ליניסיעה לרבי - נסיעה שהייתה נמשכת לעתים מספר שבועות - כשהם נועלים נעליים שחורות וגורבים גרביים לבנות. אבל עד שהגיעו הנוסעים אל חצרו של הרבי, הפכו הנעליים ללבנות והגרביים

האדמו"ר מחושבת לפרטי-פרטים. ממילים ספורות אלו הבינו, שהאדמו"ר מעוניין שביו"ט ילכו החסידים בגרביים לבנות. מני אז החלו בבעזלא להתהלך בגרביים לבנות ביו"ט.

שינוי קל בלבישת גרביים לבנות בשבת, נרשם לאחר שבת אופרוף של הרה"צ רבי אהרן מרדכי רוקח, בנו של האדמו"ר. באותה שבת, לרגל המאורע ההיסטורי, התהלכו כל חסידי בעזלא בגרביים לבנות. וכך, מאז אותה שבת הוחלט, כי מחותנים העורכים 'אופרוף' או שבת 'שבע ברכות' לצאצאים ילבשו בגרביים לבנות באותה שבת. מה שכמובן מסייע, באופן עקיף, לזהות את בעלי השמחות.

לפני כחמש עשרה שנה הנהיג האדמו"ר מבעזלא, שבחורים עד גיל 14 יחבשו באמצע השבוע 'דשיקלי' לראשם ולא כובע סאמט, כנהוג בקרב כל החסידויות. האדמו"ר נימק את הוראתו בכך, שבחורים בשנה הראשונה שלאחר הבר-מצווה עדיין אינם יודעים לשמור כראוי על הכובע, וזהו הפסד ממונם של ישראל. ■

לאחר העולם השנייה, הבחין הרב שמואל פורגס זצ"ל, מחשובי חסידי בעזלא ומי שהקים את מוסדות בעזלא באנטוורפן ומונטריאול, כי החסידים חדלו ללכת בגרביים לבנות בשבת. כחסיד בעזלא מבטן ומלידה, כאב לו הדבר. הוא החליט, על דעת עצמו, לגרוב גם בשבת גרביים לבנות.

במהלך שבת אחת הבחין האדמו"ר מהר"א מבעזלא זי"ע,

כי ר' שמואל מתהלך בגרביים לבנות. קרא לו האדמו"ר ושאל: "מדוע אתה בגרביים לבנות, וכי יום-טוב היום?"

לחסידים שעמדו מסביב לאדמו"ר זה הספיק. הם ידעו עד כמה כל מילה של

**לאחר השואה
שררה בקרב
החסידים אווירה
קשה. לאיש
לא היה רצון
להתהלך בגרביים
לבנות, גם לא
בשבת, כיוון שהן
מבטאות שמחה**

מתי לובשים בקיטשע חלק ומתי פרחוני, מהו ה'שורה וועש', ומדוע ביטל הרבי 'שר שלום' מבעלזא את הבקיטשע הלבן

אם כי עדיין יש לא מעטים המקפידים ללכת בתפילה בבקיטשע חלק מיוחד.

קיים הבדל נוסף בין ה'בקיטשע' השונים: בעוד שהחסידים נהגו ללכת בבקיטשע שאורכו עובר במעט את הברכיים, האדמו"רים הקפידו ללכת ב'בקיטשע' ארוך מאוד, שהגיע כמעט עד הנעליים. ב'טישים', האדמו"רים נוהגים ללבוש בקיטשע עם פרחים או צורות צבעוניות. בסיגט נהגו האדמו"רים ללכת בבקיטשע בעל פסים לבנים.

מסופר על היעצי חיים' מסיגט, חותנו של האדמו"ר מקלויזנבורג, שאמר לחתנו: "יש לי קבלה מבית אבי ללכת בבקיטשע עם פסים לבנים, ואילו לך יש את מנהג אבותיך ללכת בבקיטשע פרחוני. תאמין לי, אפילו אם ייתנו לי כל הון דעלמא, לא אחליף את לבושי".

בחסידות גור נהוג בקרב החסידים להגיע ל'טישי' בבקיטשע דק, ישן ומשומש, משום שהחסידים נוהגים להדחק 'בשורות' המפורסמות בגור, והבגדים נספגים זיעה כתוצאה מהדחוק העצום. לכן נהגו בגור ללכת בבקיטשע ישן, כדי שלמחרת בתפילה יוכלו ללכת בבקיטשע הרגיל.

אחד הסמלים הידועים של ישיבת 'שפת אמת' בירושלים, היה המחזה הקבוע של מאות 'בקטשיע'ס', ספוגי זיעה מה'טישי', התלויים מחוץ לבניין הפנימייה, כדי שיתייבשו בשמש. לבגדים המיוחדים של ה'טישי' היה

אפילו שם רשמי: 'שורה וועש' (הבגדים של 'השורה'). הנהגה זו הייתה אצל כל אדמו"רי בית גור. לפני כשנה וחצי ביטל האדמו"ר מגור את 'השורות', וכיום בשעת ה'טישי' יושבים כל החסידים במקומות מסודרים. כיוון שכך, כבר אין דחוק כבעבר ואין עוד צורך בבגדים מיוחדים ל'טישי'.

יש בו שני סוגים: יש בקיטשע אותו לובשים החסידים בשעת התפילה, שהוא חלק; ויש בקיטשע עם פרחים מיוחדים התפורים בו. את זה הפרחוני נוהגים החסידים ללבוש בעת סעודות השבת.

בגליציה, וגם היום בקרב רוב החסידות, נהגו ללכת בבקיטשע הפרחוני גם בשעת תפילת מנחה של שבת

חד הלבושים השבתיים, המשותף לכל החוגים החסידיים, למעט חב"ד, הוא הבקיטשע (קפטן), אותו לובשים במהלך השבת, בשעת התפילות והסעודות.

מקורו של הבקיטשע הוא קדום. עוד לפני תקופתו של הבעל-שם-טוב נהגו המקובלים ללבוש בקיטשע בשבת.

בניגוד לבקיטשע השחור, אותו לובשים החסידים כיום, היה הבקיטשע באותה תקופה בצבע לבן. זאת על-פי האריז"ל, שכתב כי בשבת יש עניין ללבוש בגדים לבנים. גם הבעש"ט ותלמידיו המשיכו בהנהגה זו ונהגו ללבוש בשבת בקיטשע לבן. ידועה אמרתו של רבי יחזקאל משינוונא זי"ע, שאצל היחזקאל מלובלין היו 300 צדיקים לובשי לבנים שהיו בעלי רוח-הקודש.

על-פי הידוע, היחזקאל מלובלין היה האדמו"ר האחרון שלבש בשבת 'בקיטשע' לבן. תלמידו, הרבי 'שר שלום' מבעלזא, הפסיק הנהגה זו והיה לאדמו"ר החסידי הראשון שהחל ללבוש בשבת בקיטשע שחור. ומדוע ביטל המנהג? משום שהיו אנשים רבים, שלא היו ראויים לאצטלא זו, שהחלו ללבוש בשבת בקיטשע לבן, מה שהביא לזלזול במלבוש השבתי המיוחד.

ואכן, למעט תלמידיו המבוגרים של 'החזקה', החלו כל האדמו"רים ללכת בעקבות הרבי 'שר שלום' מבעלזא והמירו את הבקיטשע הלבן בשחור.

בימים עברו הקפידו החסידים שהבקיטשע יהיה עשוי ממש. המגיד מטריסק זי"ע כתב בספרו 'מגן אברהם' על התורה, כי עניין לבישת בגדי משי בשבת הוא משום שהמשי בא מרימה של תולעים, וכשאדם לובש בגדים ממשי, הוא זוכר כי סופו הוא רימה ותולעה. אבל הבקיטשע אינו שחור וחד-גווני.

אחר-הצהריים, וללבושו גם בשעת 'שלוש סעודות', שהתקיים על-פי רוב ב'שטיבל' בו התפללו מנחה.

בפולין, לעומת זאת, הקפידו החסידים ללכת בכל התפילות, כולל תפילת מנחה של שבת, בבקיטשע החלק. כיום שורר בלבול בנושא זה וחסידים רבים הולכים בבקיטשע הפרחוני גם בשעת התפילות.

עד מלחמת-העולם הראשונה ניתן היה לזהות יהודי חסידי לפי המכנסיים הקצרים. מאז השתנו כמה דברים

לא קשר את חוטי המכנס. וכך, חוטי המכנס השתלשלו כלפי מטה, בלי שום צורה. כששאלו לפרש הדבר, הסביר: כשיצאתי לדרך אמרו לי ידידי בפולין, שבוינה צריך לשלשל את המכנס כלפי מטה. לכן פתחתי את הקשר. כדי שהמכנס ישתלשל כלפי מטה...

שינוי משמעותי יותר התרחש לאחר מלחמת-העולם השנייה. כיום, רוב החסידים אינם הולכים במכנסיים קצרים בימות החול, אלא רק בשבת. החסידות היחידה כמעט בה עדיין לובשים כל החסידים מכנסיים קצרים גם באמצע השבוע, היא חסידות בעלזא.

באמצעותו ניתן היה לזהות יהודי חסידי.

השינוי הראשון התרחש לאחר מלחמת-העולם הראשונה. באותם ימים החלו חסידים לצאת למסחר, ולא חשו בנוח להסתובב בירידים במכנסיים קצרים. בשעתו הייתה ידועה האמרה: לסוחרים החסידים יש שני סוגי מכנסיים. לקראקא (שם התגוררו) - מכנסיים קצרים. לקטוביץ' (שם התקיים היריד) - מכנסיים ארוכים.

על הוויית החיים באותם ימים ניתן ללמוד מהסיפור על סוחר חסידי שהגיע לווינה, עיר מודרנית, כשהוא לבוש במכנסיים קצרים. אבל, הסוחר

כל הקשור למכנסיים חלה נסיגה משמעותית בקרב הציבור החסידי. בעבר לא לבשו החסידים מכנסיים ארוכים, משום שהם נחשבו באותם ימים לפריט לבוש מודרני. כיום, כשמכנסיים ארוכים כבר אינם נחשבים ללבוש מודרני, מתהלכים רוב החסידים במכנסיים ארוכים, למעט בשבת. אז, בשבתות וחגים, לובשים מכנסיים קצרים וגרביים לבנות או שחורות (תלוי בהשתייכות החסידית).

אבל, עד מלחמת-העולם הראשונה, לא היה חסיד שלא התהלך במכנסיים קצרים וגרביים שחורות ארוכות, שהגיעו עד הברך. זה היה הלבוש

חולצה חסידית על שום מה

מהי חולצה חסידית? חולצה ארוכה, ללא כפתורים, בלי כיסים - וחוט. כדי לתת ליראת-שמים להיכנס פנימה

כיס. הרבי, שהיה ידוע בחריפתו, ניגש אליו, וללא אומר ודברים הכניס יד לתוך כיס חולצתו של הלה, נתן משיכה עזה וקרע את הכיס.

את החולצות החסידיות נהגו החסידים ללבוש עד פרוץ מלחמת-העולם השנייה. לאחר המלחמה נשתנו העתים, וגם בתחום זה חלה נסיגה. כיום רוב החסידים לובשים חולצה עם כפתורים רגילים, אולם מקפידים שהכפתורים יהיו מימין לשמאל (ע"ע).

למרות זאת, ניתן למצוא גם כיום חסידים רבים המקפידים ללבוש חולצה חסידית, אם כי בוצעו בה מספר שינויים לעומת החולצה המקורית. כיום כבר לא ניתן למצוא חוט בו קושרים את החולצה. במקום החוט ישנם שלושה כפתורים בחלק העליון, בהם רוכסים את החולצה. וכמובן, אין כיסים ובשרוולים אין כפתורים.

את החולצה בחוט וגם את המכנסיים, שהיו קצרים, נהגו לקשור בחוט. וכך, כשאחד היה מתלהב בתפילה, היה אוזח בשני צדי החולצה ומותח מעט את החוט. החולצה הייתה נפתחת מעט ובאותה הזדמנות התאפשר לקצת יראת-שמים להיכנס לתוכו, ללא יכולת לצאת החוצה, כיוון שגם המכנסיים היו קשורים למטה. אבל היום, התאונן ר' יהודה'לה, המכנסיים ארוכים ואינם קשורים, ואילו החולצה סגורה בכפתור. אפילו אם מישהו מתלהב בשעת התפילה ופותח את הכפתור העליון, הרי שהיראת שמים מיד נופלת החוצה דרך המכנסיים...

באחד הימים, כך מספרים, נכנס יהודי חסידי לבית מדרשו של הרבי מגורליץ זי"ע. אותו יהודי שכנראה כבר 'פתח עיניים' לעולם הגדול, לבש אמנם חולצה חסידית, אבל כבר תפר בחולצתו

ורלן של החולצות החסידיות האותנטיות לא שפר מגורלם של המכנסיים. גם פריט לבוש זה, שבעבר היה מקובל בקרב כל החסידים, איבד אט-אט את מקומו לטובת החולצות של העידן החדש. מהי חולצה חסידית?

חולצה ארוכה מאוד, ללא כפתורים. בפתח החולצה היה חוט, באמצעותו היו קושרים את שני קצות החולצה. כפתורים? הס מלהזכיר. אלה נחשבו פריט מודרני והיו מחוץ לתחום.

דבר נוסף שלא היה בחולצות החסידיות: כיסים. אלה נחשבו להמצאה מודרנית שאין מקומה בקרב חסידים. כפתורים בשרוולים? לא עלתה על דעתו של אי-מי שיש בכלל דבר כזה.

רבי יהודה הורביץ מזי"קוב זי"ע, היה אומר: בשנים עברו נהגו לקשור

בטוחני שאם הרבי מרופשיץ היה חי אתנו בירושלים, היה מורה ללבוש את הקפטן הירושלמי

במבט ראשון כל הבגדים שלובשים אנשי ירושלים נראים זהים. למעשה יש ביניהם הבדלי ניואנסים די משמעותיים, בהם ניתן להבחין רק לאחר עיון מעמיק. מתי הולכים עם ה'דזו'בה, מה ההבדלים בין בגדי הבחורים לאלה של האברכים, ומי קבע את הצורה המדויקת של הקפטן הירושלמי

גם אברכים חובשים את הכובע הזה, שהפך לאחד הסמלים המפורסמים של יהודי ירושלים.

בשבת לובשים הבחורים חליפה ירושלמית רגילה. אולם, בניגוד לבחורים בכל העולם, הירושלמים האותנטיים חובשים לראשם - שטריימל. אמנם אין זה שטריימל יקר כמו זו של האברכים, אך גם כך מחירו של כל שטריימל נע בין 700 ל-900 דולר.

לא כל הירושלמים הולכים כך. בדרך-כלל, עם חלוף השנים, הם מחליפים את הלבוש וזאת משום שהם מאמצים לעצמם זהות ומצטרפים, בשלב זה או אחר, לחוג מסוים, ומאמצים את הלבוש המקובל באותו חוג.

אבל, עקרונית, זהו הלבוש עמו מזוהה הירושלמי הממוצע.

אצל חסידי תולדות אהרן ותולדות אברהם יצחק, הלבוש שונה לגמרי. הלבוש השבתי של שתי החסידות שווה, אך

הירושלמים כמו קרלין, רחמסטריווקא, דושינסקי ועוד; והוא יכול גם להיות אחד שאינו משויך לחסידות מסוימת, אולם אבותיו התגוררו בירושלים זה דורות, והוא לבוש כמותם.

אנשים אלה הולכים באמצע השבוע בחליפה הדומה לחליפות החסידיות הרגילות, אך עם שני הבדלים: לחליפה תפור גרטל רחב במעט, העשוי מבד; צווארון החליפה תפור בצורה עגולה ולא בזווית עקומה וחדה כמו יתר החליפות החסידיות.

בשבת הם מתהלכים, בדרך-כלל, בקפטן זהוב ושטריימל. בסעודת השבת הם לובשים 'בקיטשעי' שחור פרחוני. הם אינם לובשים גרביים לבנות.

כל זה אמור לגבי האברכים. הבחורים לובשים ביום חול חליפה ירושלמית, כשלאשם כובע נמוך מהכובעים החסידיים הרגילים. כובעים אלה, המכונים 'סופר', הם גם בעלי שוליים רחבים יותר.

ר כי ייקלע בליל שבת לשכונת מאה שערים בירושלים, יבחין מיד כי נקלע לפלנטה אחרת. רוב תושבי המקום לבושים בלבוש אחיד, הכולל את הקפטן הירושלמי הזהוב, לראשם שטריימל ולרגליהם גרביים לבנות. אבל גם בשאר ימות השבוע לבושם של אנשי ירושלים שונה מלבושם של שאר האנשים. הם הולכים בחליפה מיוחדת, המבליטה את הייחודיות שלהם. ניתן לזהות אותם בקלות, גם בין רבבות אנשים.

במבט ראשון, כל הבגדים של אנשי ירושלים נראים זהים, למעשה יש ביניהם הבדלי ניואנסים די משמעותיים, בהם ניתן להבחין רק לאחר עיון מעמיק.

קווים לדמותו של הירושלמי הממוצע: הוא יכול להיות חסיד של אחד האדמו"רים

הבדלים: סימן היכר הפשוט והבולט ביותר - אברכים גורבים גרביים לבנות, הבחורים גרביים שחורות; האברכים לובשים 'זוויבה', הבחורים לא; האברכים לובשים ווסט מיוחד, בצבע זהוב, ואילו הבחורים אינם לובשים ווסט מעבר לכך - אין הבדלים.

ביום חול קיים הבדל בין חסידי תולדות אהרן ותולדות אברהם יצחק. בעוד שבחסידות תולדות אהרן לובשים קפטן מיוחד, בעל פסים כחולים או שחורים, כשביניהם עובר פס דק וצהוב, כשגרטל, מאותו צבע בד, תפור בקפטן - בחסידות תולדות אברהם יצחק לובשים קפטן רגיל, כמו שאר החסידויות, עם שינוי אחד: הצוואר של החליפה הוא עגול כמו הקפטן. אגב, חסידי תולדות אהרן אינם סומכים על הגרטל התפור בחליפה ובשעת התפילה חוגרים גרטל נוסף. בשתי החסידויות נהוג ללכת באמצע השבוע בגרביים שחורות.

בעבר היה נהוג ללבוש בראש-חודש קפטן מיוחד. ניתן היה לזהותו לפי הברק המיוחד שלו, שהיה שונה מהקפטן השבתי הרגיל. כיום לא נהוג ללכת בקפטן זה. מה שנשאר הוא המנהג ללבוש קפטן מיוחד ליום-טוב, השונה במעט מהקפטן השבתי הרגיל.

לבוש ירושלמי נוסף הוא ה'ירמולקע' (כיפה לבנה מיוחדת, עבודת יד, שמחירה 30 דולר). את ה'ירמולקע' לובשים כולם, כולל ילדים מגיל שלוש. הילדים בחסידות תולדות אהרן לובשים את הציצית בחוץ, מכנסיים קצרות, בלי שרוך, וגרביים שחורות. הילדים הקטנים, עד גיל 5-6, הולכים בשבת בגרביים לבנות. בגיל מאוחר יותר הם גורבים גרביים שחורות.

אין ספק כי לולא האדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל, שהשקיע רבות בלבוש הירושלמי, הנושא היה נשכח, כפי שאכן קרה בקרב בני ירושלים שאינם נמנים עם חסידי תולדות אהרן. אצל אלה הלבוש פוחת והולך.

על הקפדתו של האדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל בכל הקשור ללבוש הירושלמי, ניתן ללמוד מהסיפור הבא: אחד מחסידיו עלה מחו"ל לארץ-ישראל, כדי להשתקע בה. ימי בואו היו ימי 'ספירת העומר', אז אין מחדשים בגדים. למרות זאת, ציווה האדמו"ר על החסיד ללבוש את הבגדים הירושלמיים החדשים מיד ולא להמתין עד לאחר ימי הספירה.

באחת הפעמים השתדך האדמו"ר עם נכד לבית רופשיץ, שם הקפידו ללכת בשבת ב'ביקיטשע' עם 'סטרוקיס'. לפני החתונה עשה האדמו"ר תנאי עם החתן, כי לאחר חתונתו ילבש קפטן ירושלמי ולא 'ביקישטע' עם סטרוקיס, כפי שנהגו ללכת אבותיו. אגב, תנאי זה הוא תנאי כל יעבור עד היום בחסידות תולדות אהרן ותולדות אברהם יצחק, לפני כל שידוך שהם סוגרים.

לפני החופה ביקש החתן, שהאדמו"ר ירשה לו ללבוש את ה'ביקישטע' עם ה'סטרוקיס' רק בחופה. האדמו"ר מתולדות אהרן זצ"ל סירב, ונימק: בטוחני שאם הרבי מרופשיץ זי"ע היה חי אתנו היום כאן בירושלים, היה מורה לנכדיו

בימות החול קיימים הבדלים בין השתיים. במשך כל השבת הם הולכים בקפטן זהוב עם פסים כחולים דקים. לקפטן הזהוב תפור גרטל, העשוי מאותו בד של הקפטן. לקפטן אין כפתורים, והוא נסגר באמצעות שני שרוכים פנימיים. רק לאחר שקושרים את השרוכים הפנימיים חוגרים את הגרטל מבחוץ, לסגירת הקפטן באופן סופי. בתפילה חוגרים גרטל רחב נוסף, בעל פסים שחורים או כחולים דקים, ולא מסתפקים בגרטל התפור לקפטן. חלק מהאנשים נוהגים לחגור את הגרטל הרחב בכל השבת, אבל רובם חוגרים אותו רק בשעת התפילה.

פרט מעניין נוסף: בשני החלקים הסוגרים

את הקפטן הזהוב מבחוץ, יש קטע צר של בד, הבולט מעט מהבד הרגיל של הקפטן, והוא יורד מלמעלה למטה, כמו ה'סטרוקיס' (חתיכת בד מקטיפה התפור על הבקיטשע השבתי שנוהגים הבנש"קים ללבוש בשבת). עכשיו שימו לב: קטע הבד בצד ימין, ארוך יותר מהבד בצד שמאל, וזאת כדי שיהיה כמו ברצועות של התפילין של ראש, שהרצועה הימנית ארוכה יותר מן השמאלית.

את הצורה המדויקת של הקפטן הירושלמי, זה שכולם הולכים בו עד היום, קבע האדמו"ר רבי אלעזר מנדל מלעלוב זצ"ל, שהתגורר בערוב ימיו בירושלים. הרבי מלעלוב הקדיש תשומת לב לכל פרט בלבוש: אם זה הקפטן שמורכב מ-26 חלקים כנגד

שם הווי"ה, או הפסים הכחולים בשרוולים, העשויים לרוחב ולא לאורך כמו בכל הקפטן, משום שבתפילין של יד הרצועות כרוכות על היד לרוחב. ועוד כהנה וכהנה.

הלבוש השבתי אינו מסתיים בקפטן הזהוב. יש גם מלבוש מיוחד בשם 'זוויבה', אותו לובשים מעל הקפטן הזהוב. חלק מהחסידים מקפידים ללבוש את ה'זוויבה' במשך כל השבת. אחרים לובשים אותו רק בליל שבת. כל אחד כפי מנהגו.

לאיש מבחוץ יהיה קשה לזהות בשבת את ההבדלים בין בחורים לאברכים בחסידויות תולדות אהרן ותולדות אברהם יצחק. הסיבה פשוטה: בעוד שבכל חסידות אחרת ההבדל הוא ברור - אברך הולך בשטריימל בעוד בחור חובש כובע - אצל ה'תולדות', כל הבחורים הולכים עם קפטן זהוב ושטריימל.

אז הנה שירות מיוחד: כך תזהו את ההבדלים בין בחורים לאברכים כשאתם פוגשים בהם בליל שבת, לאחר ה'טישים'. ובכן, יש שלושה

ה'ייטב לב' הלך פעם ברחוב ולפתע ראה ערבי צועד בלבוש המסורתי, התבונן בו ממושכות ולאחר מכן ביקש מבני ביתו שיתפרו לו כזה בגד

הלך כך וכל האבות הקדושים הלכו בבגדים אלו. לכן גם אני רוצה ללבוש בגד זה... על הקנאות של בני ירושלים ללבוש הירושלמי, ניתן ללמוד מהעובדה שכל אדמו"ר שהגיע להתגורר באותם ימים בירושלים, הייתה מגיעה אל ביתו משלחת מיוחדת, שהייתה מורכבת מבני העלייה של אנשי ירושלים, כדי לשכנעו להחליף את הלבוש החסידי בלבוש הירושלמי, בדרך-כלל, ללא הצלחה יתרה.

כשהגיע האדמו"ר רבי אהרן מבעלזא זי"ע להתגורר בירושלים, עלה לביתו של האדמו"ר, מנהיג הקנאים בירושלים, רבי עמרם בלוי, כדי לשכנע את האדמו"ר להחליף את לבושו ללבוש ירושלמי. רבי אהרן מבעלזא השיב לו, כי אינו יכול לשנות את הלבוש שנהגו אבותיו ללבוש מזה דורי דורות. רק פעם אחת בשנה נהג הרבי מבעלזא זצ"ל ללבוש את הלבוש הירושלמי: בעת אפיית מצות בערב פסח, לאחר חצות היום.

הרב יוסף דווידוביץ, מוותיקי בני ירושלים, מייסד ומנהל מוסדות 'בית יוסף צבי-דושינסקי וחבר הנהלת 'העדה החרדית', מספר בשיחה מיוחדת על ההקפדה שלו רבו, האדמו"ר מהרי"ץ מדושינסקי זצ"ל, בכל הקשור ללבוש הירושלמי: "מאז שהגיע מורי ורבי האדמו"ר מהרי"ץ מדושינסקי זצ"ל לגור בירושלים בחודש אלו שנת תרצ"ג הוא לא לבש בגדים אחרים מלבד הלבוש הירושלמי.

אני זוכר רק פעם אחת בלבד שמורי ורבי שינה ממנהגו ולבש את הבגדים הישנים שלו, עוד מימי שבתו בעיר חוסט בהונגריה. היה זה כשהגיע האדמו"ר רבי אהרן מבעלזא זצ"ל לירושלים, והוא יצא לקבל את פניו כדי לתת לו שלום. לכבודו של הרבי מבעלזא לבש את בגדיו הישנים. אבל זו הייתה הפעם הראשונה והאחרונה שנהג כך.

"כשהגיע האימרי אמת' מגור לירושלים, הלך מורי ורבי לקבל את פני קודשו, אך מצד שני לא רצה לשנות את הלבוש, ואז הוא מצא פשרה מקורית: הוא הלך לקבל שלום מהרבי ביום שישי אחר הצהריים, אז כבר ממילא לבש את בגדי השבת. הרבי מבעלזא הגיע באמצע השבוע ולכן לא הייתה לו ברירה אחרת."

גם לרבי מסאטמר זצ"ל, שהתגורר לאחר מלחמת-עולם השנייה במשך תקופה בירושלים, הגיעה משלחת של בני ירושלים. הם ביקשו ממנו ללבוש את הלבוש הירושלמי, אך גם הרבי מסאטמר סירב לבקשתם. בתור פשרה הוא הסכים ללבוש בתקופת שהותו בירושלים, בעת 'שלוש סעודות', 'ביקישטע' בעל פסים לבנים, כמו שנהג ללבוש סבו הייטב לב.

יש לציין, כי גם האדמו"ר מצאנו זצ"ל, שהנו נין ישיר של הייטב לב, נהג ללבוש ביום שישי בצהריים, לאחר שטבל במקווה לכבוד שבת, את ה'ביקישטע' בעל הפסים הלבנים שסבו נהג ללבוש. ■

לבוש את הקפטן הירושלמי, משום שיש בו יותר 'עניינים' מאשר 'ביסטרוקיס'. כמוצא של פשרה הוסכם בין הצדדים, כי החתן ילבש את ה'ביקישטע' של הסטרוקיס מתחת לקפטן הירושלמי.

קשה להניח את האצבע על מקורו המדויק של הלבוש הירושלמי, בדיוק כפי שקשה לברר פרטים היסטוריים מלפני מאות שנים, ללא תיעוד מסודר. מה שאנחנו מכירים כיום כלבוש ירושלמי, היה נהוג ללבוש בארץ-ישראל כבר לפני מאות שנים. בלבוש זה התהלכו גם תלמידי הגר"א והבעש"ט שעלו ארצה והתיישבו בטבריה ובצפת. כך גם הלכו גדולי ורבני ירושלים, כמו רבי יהושע לייב דיסקין זצ"ל, רבי יוסף חיים זוננפלד זצ"ל ועוד.

הסיבה הפשוטה לכך שאימצו בגדים אלו, נעוצה בעובדה שהסוחרים היחידים מהם ניתן היה לרכוש את המלבושים היו הערבים, ששלטו על המסחר באותם שנים בארץ-ישראל.

מקור אמין ומדויק מצאנו מופיע בספר 'תורות ועובדות מבית רבותינו' - סיפורים על הרבי מסאטמר זצ"ל. מובא שם סיפור, בשם הרבי מסאטמר, שסיפר על זקנו הייטב לב, שהלך פעם ברחוב ולפתע ראה ערבי צועד בלבוש המסורתי - חלוק ארוך ופסים לבנים לאורך כל הבגד, ופסים לרוחב בשרוולים. הייטב לב התבונן ממושכות בלבוש ולאחר מכן ביקש מבני ביתו שיתפרו לו כזה בגד. מאוחר יותר הסביר הייטב לב, כי בני ישמעאל (הערבים) לא שינו את לבושם כבר כמה אלפי שנים, וכי כל הישמעאלים לובשים בדיוק את אותו לבוש שלבש ישמעאל, בנו

של אברהם אבינו. הייטב לב המשיך בהסברו: ישמעאל הרי לבש את מה שאביו אברהם אבינו הלבישו זאת אומרת שגם אברהם אבינו

ישמעאל לבש את מה שאביו אברהם אבינו הלבישו. זאת אומרת שגם אברהם אבינו הלך כך וכל האבות הקדושים הלכו בבגדים אלו

כל אדמו"ר שהגיע להתגורר בירושלים, הייתה מגיעה אל ביתו משלחת מיוחדת שביקשה לשכנעו להחליף את הלבוש החסידי בלבוש הירושלמי

ה'אמרי חיים' הזדעזע, והפך את הסרט של הכובע

בחסידות ויז'ניץ נהוג לחבוש כובע סאמט, כמו כל החסידים, אבל בשינוי אחד בולט: הסרט שעל הכובע פונה לצד ימין ולא לצד שמאל. והכול בגלל מפגש עם קבוצת כמרים

חיים' הזדעזע ממראה עיניו, ובו במקום הפך את הסרט שעל כובעו, כדי לבטא בכך שהיהודים לבושים בצורה שונה מהגויים.

הנהגה זו נשתמרה רק אצל ה'אמרי חיים' וחסידיו. שאר יוצאי בית ויז'ניץ לא קיבלו עליהם הנהגה זו, והמשיכו ללכת עם הכובע כמו כולם. ■

ויז'ניץ הוא האדמו"ר בעל ה'אמרי חיים' זצ"ל. היה זה בזמן שאביו, בעל ה'אהבת ישראל' היה עדיין בחיים. יום אחד טייל ה'אמרי חיים' בחוצות העיר גרוסוורדן וראה כיצד מגיעה מולו קבוצה של כמרים נוצרים, ולראשם כובע שחור. כובע שהיה דומה בדיוק מפתיע לזה שחבשו החסידים. ה'אמרי

סיד ויז'ניץ ניתן לזהות בלי הרבה מאמץ. בחסידות ויז'ניץ נהוג לחבוש כובע סאמט, כמו כל החסידים, אבל עם שינוי אחד בולט: הסרט שעל הכובע פונה לצד ימין ולא לצד שמאל. מי שהכניס הנהגה זו לחסידות

מדוע מקפידים שלא ללבוש בגדי צמר. איזו תקנה הייתה קבועה בכל ה'שטיבלעך' החסידיים. ויש גם סיפור

ובידו תשורה לראש-השנה: סכין. כידוע, מקובל לקנות סכין לראש-השנה, כסגולה לפרנסה.

משום מה, שכח היחידושי הרי"ם לטבול את הסכין בטרם הגיש את התשורה לרבי מקוצק. הרבי, שהרגיש ברוח-קודשו, כי הסכין לא הוטבלה, פנה אל היחידושי הרי"ם ואמר: "וכי בגלל שכבר לבשת גרבי צמר לרגלך (לאחר שהצטנן מהקור העז ששרר באותם ימים) לא צריך לטבול את הסכין?!..."

לפני יותר מחמישים שנה, האופנה השתנתה. השימוש בניילון גבר ויצרנים החלו לעשות שימוש בבדים סינתטיים. אז באה הרווחה: החייטים החלו לייצר בקיטשע מניילון, מה שגם הוזיל את העלויות באופן משמעותי.

מצמר. כיוון שכך, התחלכו החסידים עם מעילים מפרווה, כפי שנוהגים אדמו"רים רבים ללבוש גם כיום.

ההקפדה של חסידים שלא ללבוש בגדי צמר, הייתה כה חמורה, עד כי בכל ה'שטיבלאך' הייתה קבועה תקנה: "כל מי שלובש בגדי צמר אינו יכול לגשת להתפלל לפני העמוד!". עד היום ניתן למצוא תקנה זו בתקנות ה'שטיבלאך' החסידיים העתיקים בצפת. במקומות אחרים לא החמירו כל-כך, והתקנה חלה רק על מי שרצה לעלות לתורה - אז נאסר עליו ללבוש בגד עשוי צמר.

סיפור חסידי ממחיש את ההקפדה של גדולי ישראל שלא ללבוש בגדי צמר, גם במקרה שאין ברירה אחרת: שנה אחת הגיע בעל היחידושי הרי"ם מגור אל רבו, הרבי מקוצק,

כל הדורות הקפידו חסידים שלא ללבוש בגדי צמר. זאת, עקב חשש של שעטנז עם חוטי הפשתן, בהם נהגו לתפור את הבגדים באותם ימים. עיקר ההקפדה שלא ללבוש בגד מצמר הייתה בשבת. אבל חסידים בני עלייה הקפידו על כך גם בשאר ימות השבוע.

במקום בגדי צמר לבשו בגדי משי, בהם לא היה חשש לשעטנז. זו הסיבה שחסידים נהגו ללבוש בשבת 'בקיטשעי' (ע"ע) העשוי ממשי, למרות מחירו הגבוה לעומת זה העשוי מצמר. הקפדה זו נשמרה גם בימות החורף הקרים של מדינות מזרח-אירופה, בהן התגוררו באותם ימים רוב החסידים. ההקפדה הייתה שלא ללבוש גם מעילים העשויים

'פערטיל שיד' על שום מה

החסידים נועלים 'נעלי רבע', ללא שרוכים, הדומות לנעלי-בית. כדי לרמוז לנו שהכול כאן ארעי

הדבר היחיד שהצלחנו לדלות היה אמרה בשמו של רבי פנחס מקוריץ זי"ע שאמר: הסיבה שנוהגים לנעול נעלי 'פערטיל שיד', היא משום שהן דומות לנעלי-בית. מה שבא לרמוז לנו כי בעולם הזה שום דבר לא קבוע, ולכן אנו גם נועלים נעלים כאלו שרומזות על כך שהכול כאן ארעי.

סידים הלובשים מכנסיים קצרים וגרביים ארוכות-שחורות ביום חול או לבנות בשבת - נועלים לרגליהם נעליים מיוחדות, ללא שרוכים. נעלים אלה מכונות בעגה החסידית: 'פערטיל שיד' (- נעלי רבע). הניסיון להתחקות אחר מקור מוסמך למנהג זה לא צלח בידינו.

שעון כיס, משקפי פלסטיק | על שום מה

כל מה שנודף ממנו ריח מודרניזציה - אסור. לכן שעון יד הוא "טבעת הקידושין של היצר הרע"

קבע בכיס הקטן שביוסטי (ע"ע). חסידים שכן החלו לענוד שעון יד, אך ביקשו לקיים את הכלל שירא-שמים יוצא ידי שניהם, עונדים את השעון על יד ימין, ולא על יד שמאל כפי שמקובל. עם זאת, יש לסייג ולומר, כי לא כולם סברו כך. היו צדיקים רבים שלא הקפידו על כך. זו גם הסיבה שבחצרות חסידיות לא מעטות נוהגים ללכת במשקפי פלסטיק ולא במשקפי זהב. זאת משום שמשקפי זהב נחשבות למודרניות יותר. והיה מי שאמר כי על משקפי זהב נרמו בפסוק "זום זהב באף..." בין החצרות החסידיות בהן מקפידים היום ללכת רק במשקפי פלסטיק ניתן למנות את גור, סקווירא, ויזניץ ובעלזא.

אחד הדברים המרכזיים שהכתיבו את פרטי הלבוש החסידי, נגזר מההתרחקות מכל מה שנדף ממנו מודרניזציה. החסידים נהגו לפי הכלל 'חדש אסור מן התורה'. כלומר, כל דבר חדש שאבותינו לא נהגו להתלך בו - אסור. כיוון שכך, נוהגים חסידים שלא לענוד שעון יד, שנחשב כפריט מודרני, מפני שבימים עברו לא נהגו לענוד שעון יד, ולכל אחד היה שעון כיס. בחסידות סקווירא אף נוהגים לומר: שעון על היד הוא "טבעת הקידושין של היצר הרע". עד היום ניתן לראות חסידים רבים המקפידים שלא לענוד שעון יד. אלה, משתמשים בשעון כיס, המונח דרך

'ראזשעוואלקע' | על שום מה

בחסידויות שמוצאן בגליציה לובשים מעיל משי מיוחד בליל שבת. רק כשמתפללים במחיצת האדמו"ר משאירים אותו בבית

הדורות הבאים כבר לא יידעו שהיה לבוש כזה. בספר 'בית צדיקים' (באבוב) מובא בשם הרב עזריי פאללמאן, ששמע מהאדמו"ר מבאבוב זצ"ל, כי אין שום מקור לכך, שבמחיצת האדמו"ר אין לובשים 'ראזשעוואלקע'. לפי עדותו, הסיבה שבמחיצת האדמו"ר לא נהגו ללכת עם ה'ראזשעוואלקע', נעוצה רק בכך שכשהיו נוסעים 'נסיעה' לאדמו"ר, היו סוחבים חבילות רבות, שכללו בגדים לימי החול ובגדים לשבת. לכן, כדי להקל מעט על המשא, השאירו את ה'ראזשעוואלקע' בבית...

את ה'ראזשעוואלקע' רק כשהם נמצאים בבית. כשנוסעים לאדמו"ר, או חסידים המתגוררים בירושלים בצל האדמו"ר, אין לובשים את המעיל. כשהאדמו"ר מבאבוב, רבי שלמה זצ"ל, הגיע לארצות-הברית, הוא הבחין כי חסידיו באים לבית המדרש בליל שבת, ללא ה'ראזשעוואלקע', משום שהיו בצל האדמו"ר. קרא האדמו"ר למספר חסידים וציווה עליהם להתחיל ללבוש 'ראזשעוואלקע' גם כשהם מתפללים במחיצתו. והוא נימק את בקשתו: הרי רוב החסידים מתגוררים לידי בשכונת בורו-פארק. אם לא ילבשו פה 'ראזשעוואלקע',

ה'ראזשעוואלקע' הוא מעיל מיוחד, עשוי ממשי. בחסידויות שמוצאן בגליציה נהגו ללבושו בליל שבת. הסיבה ללבישת ה'ראזשעוואלקע' בליל שבת היא משום 'אור המקיף'. בשבת בבוקר מתעטפים בטלית משום 'אור המקיף'. היות ובליל שבת לא נהגו במרבית המקומות להתעטף בטלית, נהגו ללבוש מעיל מיוחד ממשי 'לאור המקיף'. מסיבה זו, כשנסעו חסידים לאדמו"ר לא לבשו את ה'ראזשעוואלקע', שכן הרבי הוא 'אור המקיף'. זו הסיבה שעד היום בחסידות בעלזא לובשים החסידים בליל שבת

ראוי שחסידיים ילבשו בשבת "זיידענע זופיצעס"

בחב"ד רואים חשיבות גדולה בבגדי המשי, וכבגד קדושה - מקפידים שלא לצאת לרחוב עם 'סירטוק' משי אותו לובשים בשבת, ללא מעיל. גם בקיץ. מהיכן הגיעו לחב"ד כובע ה'קנייטש' וה'סירטוק', ומדוע ה'שטריימל' וכובע הקסקט נעלמו

את היסירטוקי אותו לבשו באותה תקופה הסוחרים היהודים. גם הכובע הוחלף ב'קנייטש' המוכר. היה זה לבוש שכיבד את לבושו ושיווה לו תדמית של איש עסקים. זו בדיקה הייתה התדמית שאותה ביקש לאמץ המהר"ש. הרבי, שהתרחק מגיוני אדמו"רות, מצא את ההזדמנות בה הגיע למקומות מרוחקים, בהם לא הכירוהו, והציג את עצמו כסוחר יהודי. ולא רק בפני הרופאים עמם בא במגע. מספרים כי בימי שהייתו בנכר, הגיע הרבי עד לבעלזא, שם נפגש עם האדמו"ר רבי יששכר דב זי"ע. הרבי מבעלזא, שכבר היה באותם ימים סגי נהור, שאל את המהר"ש למעשיו וזה הציג את עמו כ'סוחר'. כנראה שהיסירטוקי לא הצליח לספק את הסחורה, והרבי מבעלזא הפטיר מיד: אכן כן, סוחר הנהו. הרי נאמר 'כי טוב סחרה מכל סחורה'...

מאז הפך היסירטוקי ללבושם של האדמו"רים לבית חב"ד, כאשר בימי חול נהגו ללבוש 'סירטוקי רגיל'. בשבתות, לעומת זאת, הוא הוחלף ביסירטוקי עשוי משי. בחב"ד, ולא רק בה, הקפידו האדמו"רים על לבישת מלבושי משי. אך אין זו הסיבה היחידה. ישנו מאמר מהרבי הרש"ב, המתייחס לחשיבות מעלתו של המשי. מסתבר כי היה לו מקום של כבוד בחסידות ולא מההיבט החומרי.

הרבי האחרון זצוק"ל הזכיר בשעתו מאמר זה בפני החסידים, ובאותה

הקסקט אך המלבוש העליון הוחלף בקצר יותר, שהיה נפוץ בקרב המקומיים". האדמו"רים, לעומת זאת, נותרו עם הלבוש האדמו"רי, כפי שנהוג היה מאז ומתמיד: קפוטת משי ארוכה ושטריימל. בשבתות ובחגים נהגו האדמו"רים ללכת במלבוש משי לבן, מפני שכך, כפי שמקובל בחב"ד, היה מנהגו של הבעש"ט הקדוש ויש אומרים כי מקורו של הלבוש עוד מהתקופה שקדמה לבעש"ט, מימי האר"י הקדוש ויגוריו. מעלתו מוסברת על-פי תורת הקבלה כיצבע שאין לו גוונים. ישנו ציור בו נראה הרבי בעל היצמח צדקי בלבוש הלבן.

אך גם הקפוטת לא הצליחה להחזיק מעמד בחב"ד. בהמשך היא הוחלפה ביסירטוקי, שמוכר יותר את הפראק. הפראק-סירטוק שימש דווקא כלבוש הרשמי של בעלי הבתים המכובדים והסוחרים.

השינוי התחולל בחייו של המהר"ש, הרביעי בשושלת אדמו"רי ליובאוויטש. לצורך ריפוי היה על המהר"ש לצאת מתחומי רוסיה, והוא הרחיק והגיע לבתי-חולים ועיירות מרפא בגרמניה ובגליציה. עקב העובדה שנאלץ לשהות בדרכים ובקרבת קהילות זרות, החל המהר"ש ללבוש

א היה חסר הרבה שחסידי חב"ד ילכו בשבתות בשטריימל. קשה להאמין, אך חסידי חב"ד, שכיום מזכירים בחזותם החיצונית ובלבושם, יותר את הליטאים לבושי הפראק והיקנייטשי מאשר את החסידים עטויי הקאפטענעס והשטריימל'ך - התלבשו בעבר כמו יתר החסידויות שבמחוזות רוסיה ואוקראינה. הלבוש היה ארוך, ובשבתות חבשו, לפחות האדמו"רים, כובעי פרווה. השינוי, מכל מקום, חל רק בדור האחרון, אז נפרדו בחב"ד מהשטריימל והוא הוסר באחת מהלקסיקון החב"די.

ואכן, ככל שמעמיקים, מגלים כי הלבוש החב"די כיום הוא מוזר במידה מסוימת. סוף-סוף, הורתה ולידתה של חסידות ליובאוויטש בערבות רוסיה. מדוע שונים, אפוא, חסידי חב"ד בלבושם מהחסידויות האחרות שמקורן ברוסיה, כמו חסידי גזע טשערנוביל, למשל?

הרב טוביה בלוי, מרבני חב"ד הבולטים, מספק מעט רקע. מתברר שמדובר בתהליך מרתק למדי שעבר על החסידים. "בעבר, ככל החסידויות ברוסיה, התהלכו אף חסידי חב"ד בלבוש החסידי-רוסי. קסקט על הראש ומעיל ארוך. בשלב מסוים, בעקבות 'גזרת הלבושי' (זו שהגיעה עד פולין ובעקבותיה הושלך בעל היחידושי הרייסי' למעצר), נשארו חסידי חב"ד עם

חולצה בחוץ? אינו מנהג

סימן היכר חב"די ידוע - החולצה המשתרבת החוצה ברישול מה ומתחתיה בולטת הציצית - לא אומץ רשמית במנהג חבד"י. שני רבנים עמם שוחחנו הסתייגו מהנהגה בו הם רואים 'התנהגות של הצעירים'... אך מתברר, שכמו כל נוהג בחב"ד, גם לעובדה זו יש לה על מה להתבסס ואף היא מתקשרת בצורה זו או אחרת לרבי. "הרבי אכן נהג ללכת בצורה זו וזאת עקב קפיאת מיוחדת על-פי האריז"ל, לפיה אין ללכת עם טלית קטן כשהוא מגולה. מאידך, תחיבת הציצית במכנסיים אף היא אינה ראויה כיוון שעל הציציות להיות 'נוטפות'. כך יצא שהרבי הלך בצורה זו. "עם זאת, הרבי מעולם לא הורה לחסידים ללכת כך. הצעירים הנלהבים, המבקשים לחקות את הרבי, הם שנוהגים ללכת כך, כשחולצתם משוררבת החוצה והציצית נראית מתחתיה. אך ככל שהם מתבגרים, נעלמת התופעה". במקביל, מקפידים חסידי חב"ד על לבישת טלית קטן גדולה מצמר אשר היא מוקפת בגומי צמוד שנועד לוודא שהיא תישאר כל העת ישרה, כדברי בעל התניא המבוססים על דברי האריז"ל שהציצית חייבת לכסות את כל בית החזה.

הזדמנות הביע את רצונו, כי ראוי שהחסידים ילבשו בשבת בגדי משי, "זיידענע זופיצעס", כפי שמוזכר בהלכה ובחסידות, והוסיף: "ישיר כוחם של אלו שיעשו כן". הסיבה להיעלמותם של בגדי המשי מהנוף החב"די, הבהיר, נבעה מכך שבגדים אלו נחשבו באותם ימים ליקרים ולא כולם השיגה ידם לרכוש את בגדי המשי. בעקבות דבריו של הרבי, חזר וקיבל המשי את מעמדו החשוב, ובימי שבת ויום-טוב מתהדרים החסידים ב'סירטוקים' עשויי משי.

אגב, הרבי זי"ע ראה בבגד המשי משום מלבוש קדושה, אותו לובשים רק בשבתות ובחגים. כיוון שכך, כאשר יצא לרחוב נהג ללבוש בגד נוסף מעל בגד המשי, שכן אין זה יאה ללכת ברחובה של עיר בבגד המיוחד לתפילות בזמנים המיוחדים.

פרט למלבוש המשי, אותו עטו האדמו"רים בשבת, הם חבשו לראשם את השטריימל, שהיה נפוץ בקרב כל חצרות החסידים ברוסיה וביתר מדינות מזרח-אירופה. כך נהג גם האדמו"ר הרייז"ק ולמעלה בקודש. האדמו"רים כולם חבשו שטריימל, או מה שמכונה כיום 'קולפיק', הנפוץ בעיקר אצל בני האדמו"רים מגזע טשערנוביל וכן בחסידויות שמקורן בגליציה.

מהשטריימל נפרדו בחב"ד עם עלייתו של הרבי זי"ע על כס האדמו"רות. וזאת משום מעשה שהיה: כידוע, עם פטירתו של חותנו הרייז"ק, לא ראה הרבי את עצמו כמי שראוי למלא את מקום חותנו. לחסידי חב"ד אין בדברים אלו כל חידוש, אך מי שאינו מעורה בהווי החב"די יתמה בוודאי לשמוע כי במשך למעלה מארבעים שנות הנהגתו לא החשיב הרבי את עצמו כמי שראוי לשבת על כיסאו של חמיו, וכל הנהגתו סבה סביב דבריו של הרבי הקודם והוראותיו. אך טבעי היה עבורו להסביר כל הוראה לחסידים בעובדה ש'כך נהג הרבי', כשיהרבי' הכוונה לרבי הקודם, כמוכח. הנהגה זו באה לשיא במנהגו היומיומי להזכיר את שמותיהם ובקשותיהם של מי שהגיעו לחדרו - על ציונו הקדוש של הרייז"ק. זהו פשר הפסקה המוזכרת בכל אחד ממאות אלפי המכתבים שיצאו מחדרו של הרבי: "...אזכיר על הציון".

בימים הראשונים בפרט, מעידים בני התקופה ההיא, ניכר היה שהרבי אינו מעלה על דעתו כי הוא ראוי למלא את מקומו של הרבי שנותר מיותם. כביטוי קל לאותה תחושה, שיש שראו בה את התגלמות הכתוב 'אם קטון אתה בעיניך ראש שבטי ישראל אתה', אפשר למצוא בסירובו לחבוש את השטריימל. "שטריימל הוא לבוש אדמו"רי", התבטא אז, וסירב ללבוש את השטריימל של חותנו הרבי, כפי שהתרחק מכל גינוני המלכות. הגאון רבי אפרים יאלעס, מחשובי רבני ארצות-הברית, הפציר בו כי יעטה 'לבוש מלכות' על ראשו, אך לשווא.

גם כשעלה על כס הנהגה והציבור הגדול של החסידים כמה למוצא פיו, התמיד הרבי בסירובו. הוא הקפיד שלא ללבוש מלבוש מיוחד, אלא להתהלך כאחרון החסידים. השטריימל, שאותו חבשו לראשם מייסד החסידות בעל ה'תניא', הרבי 'האמצעי' ועוד, הפך להיסטוריה והרבי נותר עם הלבוש שאותו סיגל לעצמו עוד מהיותו בצרפת: כובע לבד פשוט המשתפל בקדמת הראש. כובע שהפך עד מהרה לסימן ההיכר המובהק של כל חסיד חב"ד באשר הוא. הכובע, כמו גם העניבה, נחשבו לחריגים בנוף האדמו"רי שמתאפיין בשטריימלים או בכובעי קטיפה, אך הרבי הוכיח כי רבי אינו זקוק לכובע אדמו"רי כדי לעשות את המוטל עליו... מספרים, שבתקופה הראשונה להנהגתו הגיע לבקרו אדמו"ר ידוע שהתגורר בארצות-הברית. לכשיצא האורח והוא אחוז התפעלות מהמפגש עם הרבי, אמר לחסידים שניצבו בחוץ מילים ספורות, שמבטאות את ההערכה הרבה אותה רחשו לרבי זי"ע גדולי עולם: "אני מרמה את העולם שלי בשטריימל שעל ראשי, ואילו הליובאוויטשער מרמה את העולם שלו בכובע שהוא חובש..."

מאז הפך הכובע לסמל החב"די האוטנטי, כשרבים אינם מעלים על דעתם, כי לא היה חסר הרבה בכדי שחסידי חב"ד יחבשו אף הם שטריימלים, בדיוק כפי שנהוג ביתר החסידויות.

אך ה'סירטוק', אותו לבש הרבי גם לפני פטירת חמיו הרייז"ק, נשאר. הוא התאזרח בחב"ד וחלק מהחסידים נוהגים ללבושו גם בימות החול.

יש חסידי חב"ד שנותרו עם הלבוש המקורי. המשפיע הנודע רבי מענדל פטרס זצ"ל, מהבולטים בקרב המשפיעים החב"דיים, הצליח לצאת מרוסיה עוד בעידן 'מסך הברזל', והגיע אל מושבו של הרבי בארצות-הברית. ר' מנדל, שבא מעבר ל'הרי החושך', הגיע עם הלבוש אותו לבשו חסידי חב"ד משכבר: מלבוש עליון קצר וקסקט. את הקסקט, אגב, היו גם אדמו"רים שחבשו בימי החול.

הרבי נהנה ממראהו של ר' מנדל וביקשו להישאר בלבוש המקורי. מאז ועד סוף ימיו התהלך ר' מנדל בקסקט, וכמוהו נהגו גם זקני חסידים נוספים שהצליחו לפרוץ את החומה בצורה ולעלות מרוסיה.

כיום, כאשר ברחבי רוסיה ואוקראינה מתגוררת קהילה לא מבוססת של חסידי חב"ד, ניתן למצוא רבים שחוזרים אל הלבוש החב"די המקורי.

ובכל זאת, השטריימל אינו נדיר לחלוטין בנוף החב"די. דמויות חב"דיות ידועות חובשות בשבת שטריימל וקפוטה, ויש גם נציגות לא רעה לקפטן הירושלמי המפוספס. אך הסיבה לקיומו של השטריימל אינה קשורה לעובדה שאדמו"רי חב"ד נהגו ללבושם בעבר.

גרטל - לאברכים בלבד

מעניין שדווקא האבנט, היגרטל, פריט חובה בלבשו של כל חסיד באשר הוא, אינו נמצא בעולמם של בחורי חב"ד. הסיבה לכך נעוצה דווקא בחשיבותו של היגרטל בעולם המושגים החב"די. הרבי זי"ע, למשל, נהג ללכת עם שני אבנטים. האחד מעל בגדיו ואילו את השני נהג לחגור בתפילות מעל המלבוש העליון.

האבנט הוא מחוץ לתחום מבחינת הבחורים העומדים לפני חתונתם, משום שהוא משתייך לקטגוריית הימקיף, ולבחורים אין שייכות לכך, כל עוד אין הם עומדים תחת החופה שהיא מהווה את היאור המקיף. מסיבה זו גם נוהגים בחב"ד שבחורים אינם מתעטפים בטלית, גם כאשר הם עולים לתורה או ניגשים לעמוד.

ועל מה הקפידו בחורי חב"ד בעבר? על מלבוש עליון ארוך. בחב"ד מספרים כי בשיבת יתומכי תמימים שפעלה בליובאוויטש הקפידו הבחורים על בגד עליון ארוך, ואף מי שלא השיגה ידו הלך ותפר בגד ארוך משק. בזמנינו, לעומת זאת, ההקפדה על בגד עליון ארוך קיימת בשאר החצרות. בחב"ד אין לה זכר, בפרט בעולמם של הבחורים.

בחב"ד, בכל אופן, לא יעשו עסקי מהלבוש. אדמו"ר אחד לבש כך, השני אחרת. ההתמקדות הייתה בעיקר. כך, למשל, הרבי הרש"י כשיצא לנסיעות מחוץ לרוסיה ויתר על השטריימל ועל הלבוש האדמו"רי, ואילו בנו, הרבי הריי"ץ, שיצא לפולניה, אימץ את מנהג המקום בכך שהחל לחבוש שטריימל לראשו. דור דור וצורת הנהגתו.

הרב בלוי: "הרבי ראה מעלה בכך שהחזיר את הלבוש היהודי, את לבושי הנשמה ליהודים שהתרחקו מעמם והזיק היהודי שבהם כמעט וכבה. בדבר זה ראה הרבי את העיקר, ובזכות השפעתו זכו וזוכים מאות אלפי יהודים לחזור לכור מחצבתם וללבוש בחזרה את הלבוש היהודי"...

מדובר בבני משפחות חסידים שעלו ארצה לפני כמאה שנה והקימו את הקהילה החב"דית המפוארת שהתנה שורשים בירושלים העתיקה. אז, ככל שהדבר נשמע מוזר, לא ניכרו ההבדלים בין העדות בנוסח הלבוש, והקפטן הירושלמי המוכר היה הלבוש הירושלמי הרשמי אותו לבשו כולם, החל ממי שנחשבו 'מתנגדים' וכלה בחסידים יוצאי פולין, רוסיה או הונגריה. בשבת נראו שטריימלך ו'קפטענעס' בכל מקום, ואין זה משנה אם מדובר בחורבת ר' יהודה החסיד' שבה נהגו להתפלל מרבית יהודי הרובע, בבית המדרש של חב"ד או ביתפארת ישראל.

עד הלחי התחתונה זה צאנז, מכאן ואילך שוואנץ

בחסידות באבוב מקפידים על פאות קצרות, יחסית, אותן הם מגדלים עד הלחי התחתונה, כדרכו של בעל ה'דברי חיים' מצאנז. גם על לבישת ה'ראזשעוואלקע' בשעת התפילה של ליל שבת מקפידים מאוד

נהג כמו זקנו ה'דברי חיים', ולא גידל את פאותיו מעבר ללחי התחתונה. בחסידות באבוב מקפידים גם על לבישת ה'ראזשעוואלקע' (- מעיל משי) בשעת התפילה של ליל שבת. למעשה, גם בבעלזא וחסידויות נוספות לובשים בליל שבת 'ראזשעוואלקע'. אולם באותן חצרות לובשים זאת רק כאשר נמצאים בבית ולא במחיצת האדמו"ר. לעומתם, בבאבוב לובשים את מעיל המשי גם כששהים בצל האדמו"ר. ההקפדה בבאבוב על לבוש זה היא גדולה מאוד. עד כדי כך שבליל שמחת תורה רוקדים במשך שעות, כשהחסידים לבושים עם ה'ראזשעוואלקע', למרות החום הנורא. ■

בבאבוב נהגו לומר בדרך צחות: הפאות עד העצם הראשונה - דאורייתא, מכאן ואילך - דרבנן; עד הלחי התחתונה זה צאנז, מכאן והילך שוואנץ (זנב, בידיש).

כפי שצינו, בניגוד לכל אדמו"רי בית באבוב, האדמו"ר ה'קדושת ציון' הי"ד מבאבוב לא נהג לגזוז את פאת ראשו, והן השתלשלו כלפי מטה. הוא הסביר את הסיבה לכך: סבו, הרה"ק רבי שלום מקמינקע זי"ע, היה זה שעשה לו 'חלאקה', כשהגיע לגיל שלוש והוא היה זה שגזז ראשו את פאת ראשו. היות וסבו הקפיד לגדל פאות ארוכות, הולך הוא בדרכו ומגדל את פאותיו. אבל בנו, האדמו"ר מהר"ש מבאבוב,

ין דבר שמייחד את חסידות באבוב בלבוש החיצוני מיתר חצרות החסידים. אבל בדבר אחד הם שונים: הקפדה על פאות קצרות, יחסית, אותן הם מגדלים עד הלחי התחתונה. כך נהגו כל אדמו"רי בית באבוב לדורותיהם (מלבד ה'קדושת ציון' זי"ע) וכך נוהגים כל חסידי באבוב. המקור למנהג זה הוא מה'דברי חיים' מצאנז, שנכדו חביבו רבי שלמה (בנו של רבי מאיר נתן), היה האדמו"ר הראשון של שושלת בית באבוב, ומסבו שאב חלק ממנהגיו. ה'דברי חיים' נהג לשרוף את פאותיו, כשאלו צמחו מעבר ללחי התחתונה. מאז נשאר מנהג זה בבאבוב כמו אצל נכדים אחרים של ה'דברי חיים'.

עד מלחמת-העולם הראשונה חבשו כולם קסקט בקיץ ו'קוטשמע' בחורף. כך הפך הכובע לסמן ההשתייכות החסידית

לא צמח הכובע מדי לגובה, ונשאר, פחות או יותר, באותו גודל כמו לפני 400 שנה. לעומת זאת, בגרמניה, שם היו היהודים ברמה רוחנית נמוכה יותר, צמח הכובע לממדים עצומים, כפי שכולנו מכירים את הצילנדר הגרמני, שיהודי גרמניה נהגו לחבוש.

הזמן בו עבר הכובע מנחלת האדמו"רים והרבנים לפריט שכל החסידים חובשים, היה בין מלחמת-העולם הראשונה למלחמת-העולם השנייה. באותה תקופה נשתנו העתים ודברים רבים השתנו כתוצאה מנדידת היהודים ממדינה למדינה.

מצב זה נשמר עד ימינו. כיום לא תמצאו בחור מעל גיל בר-מצווה, מירושלים ועד ויליאמסבורג, החובש קסקט לראשו (למעט בחסידות בעלזא). כולם חובשים כובע עגול לראשם.

שני הכובעים. הכובע היה הרבה יותר נמוך ביחס לכובעים החסידיים של ימינו. באותה תקופה, הכובעים גם עדיין לא היו עשויים מקטיפה. היה זה כובע שחור ופשוט.

עם השנים חלו שני שינויים משמעותיים בצורת הכובע: הוא החל לצמוח לגובה; ומכובע שחור רגיל, החלו לעשותו מקטיפה. התהליך היה הדרגתי. כל כמה עשרות שנים חלו שינויים נוספים, עד שהכובעים לבשו את הצורה המוכרת לנו כיום. גם כיום מתבצעים מדי פעם, פה ושם, שינויים קטנים בכובע, אולם אין אלו שינויים משמעותיים.

השינויים בצורת הכובע בוצעו במקביל למצבם הרוחני של הקהילות השונות. ברחבי פולין וגליציה, שם הייתה היהדות החרדית חזקה ומבוצרת,

כובע החסידי העגול, שכל חסיד חובש לראשו, מסגיר את השתייכותו.

כיום זה טבעי שכל נער המגיע לגיל בר-מצווה חובש לראשו כובע סאמט עגול ושחור. פעם, לפני כמאה שנה, לא היה זה דבר ברור מאליו.

עד מלחמת-העולם הראשונה נהגו היהודים לחבוש כובע קסקט. בחורף, כשהצינה שלטה, חבשו על הראש 'קוטשמע', כובע העשוי מפרווה. דבר אחד ברור: אף אחד לא העלה על דעתו לחבוש כובע סאמט עגול. כובע זה היה מיוחד רק לאדמו"רים ורבנים, שחבשו כובעי סאמט בימות החול.

המקור הכי קדום לכובע העגול הוא לפני כ-400 שנה, באמסטרדם. שם חבשו רבנים, ולהבדיל כמרים, כובע שחור ועגול, עם הבדלי ניואנסים בין

"חייל, כשהוא בתפקיד, הולך כל העת עם מדיו", אמר האדמו"ר

סגנון הלבוש של חסידי סקווירא אינו מוכר בשום חצר חסידית אחרת. זה מתחיל במגפיים אותם נועלים, גם כשבחוץ שורר חום של 40 מעלות, וכלה בציצית צמר, המכסה את כל החלק העליון של הגוף. גם קשירת הגרטל והפאות ייחודיים

מי שנכנס לקריית סקווירא במונסי מרגיש מיד כי נכנס לפלנטה אחרת לגמרי. בקריית סקווירא השאירו את אמריקה בחוץ. כאן הכול פועל ופועם בסגנון העיירות היהודיות של פעם. מה שהכי לוכד את העין, זהו סגנון הלבוש של החסידים - סגנון שאינו מוכר בשום חצר חסידית אחרת. זה מתחיל במגפיים אותם כולם נועלים, גם אם בחוץ שורר חום של 40 מעלות, וכלה בציצית צמר, המכסה את כל החלק העליון של הגוף.

למרות זאת, בסקווירא מדגישים כי על אף שמעניקים בחסידות משקל רב לנושא הלבוש, הוא אינו חזות הכול. האדמו"ר מסקווירא אף מתריע על כך פעמים רבות, במהלך שיחות שהוא מוסר בפני בחורי הישיבה ואברכים.

יש התולים את הסיבה להקפדה על הלבוש בסקווירא, בסיפור שהתרחש אצל האדמו"ר רבי יעקב יוסף מסקווירא זצ"ל. את הסיפור הזה מספרים בסקווירא,

כדי להוכיח את הכוח העצום הטמון בלבוש החסידי: היה זה כשהאדמו"ר היה עדיין בחור צעיר. בכל לילה היה לו לימוד בחברותא עם אחד מטובי הבחורים בישיבה. השניים היו יושבים ולומדים יחד בהתמדה עצומה, בביתו של האדמו"ר. בכל לילה, לאחר שסיימו את סדר לימודם, היו שניהם פונים לחדרו של האדמו"ר מהר"ד מסקווירא, אביו של האדמו"ר זצ"ל, והיו נפרדים ממנו בברכת לילה טוב.

באחד הימים נכנסו שניהם, כהרגלם, לחדרו של האדמו"ר ולמרבות הפלא האדמו"ר לא האיר להם פנים כימים ימימה, אלא פטרם כלאחר יד בשפה רפה. הדבר כאב מאוד לנער רבי יעקב יוסף. לאחר שחברו פנה ללכת אל ביתו, נכנס שוב פעם אל חדרו של אביו, כדי לשמוע ממנו על מה יצא הקצף.

מיד כשנכנס לחדר, הגביה אביו את קולו ואמר: "האם הנך עדיין לומד עם החברותא שלך?". רבי יעקב יוסף מצא עצמו מבולבל לגמרי, ואמר לאביו: "מה רע

בו? הרי אני לומד אתו מספר שנים. עברנו כבר כמעט על כל השי"ס. איזה פסול מצא בו אבא?"

השיב האדמו"ר לבנו: "האם לא שמת לב לעובדה שהחברותא שלך החליף את כובעו לכובע קצת יותר מודרני?"

לימים סיפר האדמו"ר, כי היה זה שינוי קל מאוד בכובע, והוא לא ייחס לכך כל חשיבות. אבל, כיוון שחזקה עליו מצוות אביו, הוא עזב מיד את החברותא. מספר שנים לאחר מכן, התפקד אותו בחור ויצא לתרבות רעה.

המנהג של חסידי סקווירא ללכת עם מגפיים במשך כל ימות השנה, החל אצל האדמו"ר רבי יעקב יוסף זצ"ל.

כל אדמו"רי בית סקווירא נהגו ללכת, בכל ימות השבוע, בגרביים לבנות, כמנהגם של אדמו"רים אחרים. כשנפטר האדמו"ר מהר"ד מסקווירא, קיבל על עצמו בנו רבי

החליט, כמוצא של פשרה, שלא לגרוב יותר גרביים לבנות, אלא ללבוש מכנסיים ארוכים כאחיו, אבל במקביל נעל לרגליו מגפיים שכיסו את החלק התחתון של המכנסיים. גם לאחר שנתמנה רבי יעקב יוסף לאדמו"ר מסקווירא, המשיך במנהגו זה. כשהגיע האדמו"ר מסקווירא לארצות-הברית לאחר מלחמת-העולם השנייה, החלו להתקבץ סביבו אודים מוצלים מאש, והאדמו"ר החל לשקם את חצרו. מספר חסידים החליטו, על דעת עצמם, לחקות את מנהגו והחלו לנעול מגפיים, כמו האדמו"ר. כשהבחין בכך, עודד אותם. מאז הפכו המגפיים לנחלת כלל חסידי סקווירא, בכל העולם, גם בשיא ימי הקיץ הלוהטים. לבוש נוסף עליו מקפידים מאוד בסקווירא, הוא טלית-קטן, עשוי צמר, המגיע עד הצוואר ממש. בסקווירא מסבירים, כי הם נוהגים כך כיוון ש'בעל התניא' כותב ב'סידור הרב' שעל-פי הארז"ל הציצית חייבת לכסות את כל בית החזה. חסידי סקווירא נוהגים במנהגים רבים לאור 'בעל התניא', שחיבר את 'שולחן ערוך הרב' בהוראת רבו, המגיד ממזריטש.

גם הפאות של חסידי סקווירא ייחודיות: הפאות מגולגלות כלפי מעלה, אבל הם אינם מניחים אותן על ההויזן, אלא בסמוך לה, בצורה מיוחדת. גם למנהג זה יש להם הסבר מפורט: עם פאות ארוכות, המשתלשלות כלפי מטה אי-אפשר ללכת, משום שעל-פי הארז"ל אסור שיתערבו שערות של פאת הראש עם שערות הזקן. לגלגל את הפאות על ההויזן גם אי-אפשר, משום שגם בכך יש חציצה רוחנית, בשעת התפילה, כידוע ליודעי ח"ן. כיוון שכך נמצאה פשרה: גלגול הפאות למעלה, אבל לא להניחם על ההויזן.

בסקווירא גם מתהלכים בגרטל בכל שעות היום. הם מקפידים שלא לעשות קשר בגרטל, אלא מסובבים את קצוות הגרטל בתוך הגרטל עצמו, ללא קשר. הסיבה לכך נעוצה באמרה של הישר שלום מבעלזא, שהתבטא: ראיתי בשמים את שרו של יעקב ואת שרו של עשו. שניהם היו דומים אחד לשני בכל המלבושים. רק בדבר אחד היה הבדל: לשרו של עשו היה קשר בגרטל ואילו לשרו של יעקב לא היה קשר בגרטל...

בסקווירא אומרים, כי האדמו"ר התבטא מספר פעמים, שהלבוש החסידי מונע מאברכים ובחורים ללכת למקומות שאינם ראויים, ובשביל זה בלבד כדאית היא ההתעסקות סביב נושא הלבוש. בהקשר לזה מספרים, כי האדמו"ר מסקווירא זצ"ל, אמר פעם לר' חיים ברגר: "חייל, כשהוא בתפקיד, הולך כל העת במדיו. גם אנחנו חיילים בצבא ה' ועלינו ללכת כל העת במדים שלנו". ■

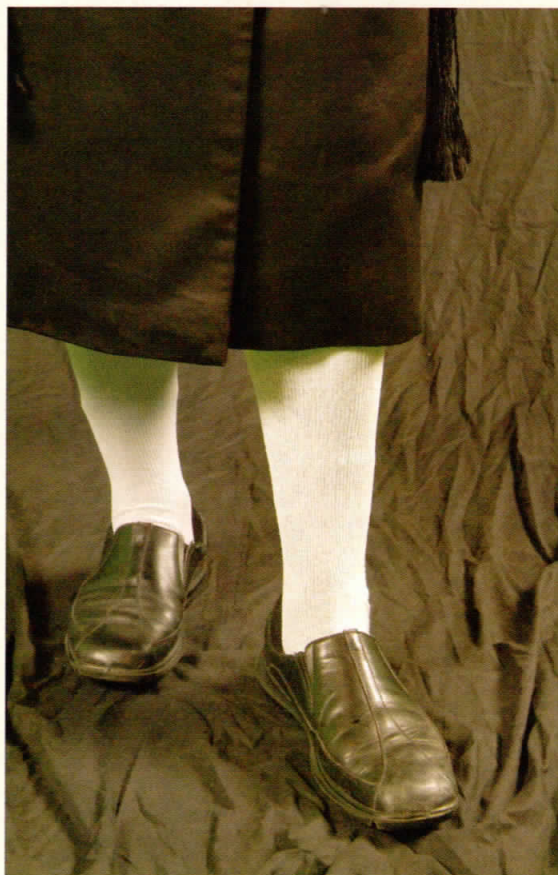

יעקב יוסף את מרותו של אחיו המבוגר, רבי יצחק מקישנוב. לרבי יצחק הייתה דרך משלו בעבודת ה' והוא סירב להמשיך לגרוב גרביים לבנות, כפי שנהגו קודמיו. אחיו הצעיר, רבי יעקב יוסף, נקלע לדילמה קשה: מצד אחד לא רצה לגרוב גרביים לבנות, כדי שלא לפגוע בכבוד אחיו. מצד שני, הוא חשש ללבוש מכנסיים ארוכים, משום שאלה נחשבו באותם ימים לפריט לבוש מודרני. כיוון שכך

**כפשרה החליט
שלא לגרוב יותר
גרביים לבנות, אלא
ללבוש מכנסיים
ארוכים כאחיו,
אבל במקביל נעל
מגפיים שכיסו את
החלק התחתון
של המכנסיים**

פעם נהגו רק אדמו"רים וכלי-קודש ללבוש גרביים לבנות בשבת. אחרי השואה אימצו את הנהוג גם החסידים

מהאדמו"רים עד היום. אחרי מלחמת-העולם הראשונה, כשהשתנו העתים, החל המלבוש השבתי לחדור יותר ויותר בקרב החסידים, עד שלאחר מלחמת-העולם השנייה החלו כמעט בכל החצרות החסידיות ללבוש גרביים לבנות. בין החצרות החסידיות בהן נהוג ללכת בגרביים לבנות בשבת ניתן למנות את ויז'ניץ, באבוב ועוד.

הוא לא החליף את הגרביים הלבנות. כיוון שכך, המשיכו החסידים ללכת בגרביים הלבנות בשבת. עד מלחמת-העולם הראשונה נהגו רק אדמו"רים, רבנים וכלי-קודש כשוחטים, ללכת בגרביים לבנות בשבת. שאר החסידים התהלכו בגרביים שחורות. בפולין והונגריה היו מספר אדמו"רים שנהגו ללכת בגרביים לבנות גם בשאר ימות השבוע, כפי שנהוג אצל חלק

חסידים לובשים בשבת גרביים לבנות. מקורן של הגרביים הלבנות עוד בימיה הראשונים של תנועת החסידות. תלמידי הבעל-שם-טוב, שלבשו בשבת בגדים לבנים, כפי שנהוג היה בקרב מקובלים, נהגו ללבוש גם גרביים לבנות. כשהרבי ישר שלום מבעלזא זי"ע שינה בשבת את הבקיטשע מלבן לשחור,

כל אנשי המדע החילוני לא יכולים להתמודד עם אדם הלבוש בשמלה?

הלבוש של יהודי תימן, הלבוש היהודי הקדום ביותר, כולל בגד דמוי שמלה, המכונה 'גמיס', וכובע המכונה 'זונגבי'. ויש גם 'מדאני' המיוחד ליום שישי, 'קופתאן' לשבת, ו'ג'אלייה' לחתנים

בבגד יש שני קרעים היוצאים מהקצוות, זכר לחורבן. היגמיס הוא בעצם בד עם פסים, וניתן להשיגו בהרבה דוגמאות וצבעים. יהודי תימן הלכו בבגד מיוחד ביום שישי. בגד זה היה שחור עם פסים לבנים, וכונה 'מדאני'. בבגד זה התהלכו עד שעת בין השמשות, אז היו מחליפים לבגד של שבת, שהוא תמיד בצבעים בהירים. "המהרי"ץ, אביו של המהרי"ץ, נתן אסמכתא ללבישת בגדים בהירים בשבת. כתוב 'לא תבערו אש בכל מושבותיכם'. א"ש ראשי תיבות אדום שחור. כלומר, אסור ללבוש בגדים בצבעים הללו בשבת. רק בגדים בהירים" אומר מחפוד. היגמיס של שבת מהודר יותר ועשוי מבד משי. לעתים הוסיפו עליו בגד נוסף, דומה, אך פתוח לכל אורכו. בגד זה מכונה 'קופתאן' והוא מיוחד לשבת. ליהודי תימן יש בגדים מיוחדים לכל אירוע: ליום כיפור, לחגים ולשמחות. לחתן, למשל, היה בגד מיוחד שנקרא 'ג'אלייה'. מדובר בבד מיוחד, עשוי כולו מחוטי זהב, ועליו דוגמאות של פרחים. החתן לובש את ה'ג'אלייה' במשך שבעת ימי המשתה. כמו-כן הוא עונד מעין קמיע שנקרא 'כוראטה'.

של שכניהם הגויים. לכן נראה, שזהו הלבוש היהודי הקדום ביותר שיש, עוד מלפני בית ראשון, אולי אפילו מזמנו של אברהם אבינו".

הלבוש התימני כולל בגד דמוי שמלה, המכונה 'גמיס', וכובע המכונה 'זונגבי'. "הכובע הוא מיוחד. גוף הכובע היה בצבעים שונים. היו כאלה בתימן שהלכו אפילו בכובע בצבע אדום. אבל המטפחת שעליו הייתה אחידה ונפוצה בכל תימן. המטפחת, המכונה 'מאציר', נקשרת סביב לכובע והיא נקשרת לפי נוסחה הכתובה במסכת ברכות. בגמרא מדובר על אדם שהיה רוצה לירוק באמצע התפילה - היה יורק באפרכסתו, שזה בתוך הכובע. בד הקשירה הוא בגודל שמונים על שמונים, כולו משבצות, והוא נקשר, כאמור, בקשירה מיוחדת. "כשאתה קושר את הבד, נוצרת בסוף חתיכה קטנה שהיא תלויה. היא יכולה להיכנס פנימה או לצאת. יש שמסובבים אותה לכיוון מעלה, ואז נוצר השפיץ".

שהעלה את הלבוש התימני המסורתי לכותרות בעידן המודרני הוא, ללא ספק, הרב אמנון יצחק. בהופעותיו הפומביות הוא מופיע בו בגאון, מתעלם מהציבור החילוני שפוער את עיניו בהשתאות, ומרגיש מספיק בטוח בכדי לפתח הומור עצמי על הנושא. "כל הפרופסורה והמדע החילוני לדורותיהם לא יכולים להתמודד עם אדם הלבוש בשמלה?...". הוא נוהג ללעוג לחכמי המדע על סילוף מעשה בראשית. "ואתם יודעים מאיפה אני שואב את כל הידיעות שלי? מהאנטנה", הוא אומר בחיך, ואוחז בשפיץ של הכובע המסורתי. ייתכן מאוד שהלבוש התימני המסורתי, הוא הלבוש המקורי אותו לבשו בני ישראל כשיצאו ממצרים. "ברור וידוע שבני ישראל לבשו שמלות", אומר שגיב מחפוד, יצרן הלבוש התימני היחיד בעולם. "כתוב יוכיבסו שמלותם, וידוע שבני ישראל לא שינו את לבושים. יהודי תימן היו ידועים בזה ששמרו על המסורת והלבוש האותנטי לאורך כל השנים. ידוע גם שבתימן לבושם של היהודים היה שונה בתכלית מהלבוש

המסורת, ומהם ייצר העתקים מדויקים. כיום הוא מייצר אותם בכמויות ומוכר. "זו פעם ראשונה בהיסטוריה שמייצרים את הבגדים הללו בסיטונאות. אפילו בתימן ייצרו אותם באופן ידני. את הייצור אנחנו עושים בסין, כי שם זול יותר. שלחנו להם את התמונות והם ייצרו לנו העתקים מדויקים אחד לאחד. זו עבודה לא פשוטה שארכה שנים, אבל היום יש לנו את כל הדוגמאות האפשריות".

מחפוד מדבר על התעוררות גדולה בקרב בני העדה התימנית לחזור וללבוש את הבגדים המסורתיים. "כיום הולכים ביום חול כחמישים איש בהבגדים הללו, ובשבת זה מגיע למאות רבות. אנשים חוזרים למקורות ומבינים שאפשר להתלבש כך גם בבני-ברק, כי זה חלק מהמנהגים של בית אבא. אם יש אנשים ששומרים על מנהגים, כמו נוסח תפילה או פאות מסולסלות, אין שום סיבה שלא ילכו בלבוש הזה".

מחפוד פתח חנות מיוחדת למורשת יהדות תימן בבני-ברק שנקראת 'תימא'. ההיענות רבה, הוא אומר.

ההיענות לא מתמקדת בפורים, אני שואל אותו והוא עונה: "בפורים אנחנו סגורים. מי שמבקש בגדים לפורים אנחנו לא נותנים לו. הלבוש שלנו הוא לא תחפושת". ■

מדובר בשרשרת שהתליון שלה בצורת משולש גדול, אותו ממלאים בעלים ובקמעות נגד עין הרע.

גם עבור תינוקות היה לבוש מיוחד: כסוי ראש, שהיה אחיד לבנים ולבנות, אותו מלבישים להם כבר מגיל חודש. מדובר בכיסוי על כל הראש הנסגר מתחת לסנטר. למעלה, במצח, יש בו עיטורים מכסף. גם על התינוקות היו מלבישים את המשולש נגד עין הרע.

את הלבוש התימני הזה ניתן לראות כיום רק אצל תימנים אסלים. אבל, לדברי מחפוד, לא מדובר כלל בלבוש תימני, אלא לבוש יהודי. "בתימן היית יכול לזהות מרחוק מי יהודי ומי גוי, לפי הלבוש. זהו לבוש שיהודי תימן שמרו עליו במשך הדורות ואיננו קשור לתימן דווקא. רק כאן בארץ, הוא נתפס כלבוש תימני".

שגיב מחפוד החליט להקדיש את חייו למסורת יהודי תימן, והוא נחשב היום ליצרן היחיד בעולם של מלבושים אלה. במשך שלוש שנים אסף תמונות עתיקות של הלבוש

החתן עונד מעין קמיע שנקרא 'כוראטה'. מדובר בשרשרת שהתליון שלה משולש גדול, אותו ממלאים בעלים ובקמעות נגד עין הרע

ימין על שמאל | על שום מה

מדוע כל בגדי החסידים נרכסים ימין על שמאל. למה רק במכנס הרוכסן הפוך. ויש מעשה ביהודי תמים

בספרו 'רב טוב', כותב בעל הייטב לבי על המדרש שנגאלו ישראל ממצרים בזכות שלא שינו את שמשם, את לשונם ואת מלבושם: היהודים במצרים לבשו בדיוק אותם בגדים שנהגו המצרים ללבוש. כלפי חוץ לא היה ניכר שום הבדל. ההבדל היחיד היה שהיהודים הפכו את כפתורי לבושם כדי שיהיו רכוסים ימין על שמאל. ובזכות זה נגאלו ממצרים.

עד עצם היום הזה מקפידים ברוב החסידויות ללכת בכפתורים הנרכסים מימין לשמאל. מלבד במקום אחד: המכנס. שם הרוכסן עשוי משמאל לימין.

מדוע? נימקו צדיקים: כדי 'לזרוק' משהו לסטרא אחרא.

אותו על-פי בגדי כיהודי ויהרגו אותו מיד. לאחר מחשבה מאומצת, הבלתי במוחו התם 'רעיון'. בתמימותו כי רבה, לא היה לו ספק כי רק גויים לובשים בגדים הרכוסים משמאל לימין. כיוון שכך, יהפוך את כפתורי מעילו, כך שיהיו אף הם משמאל לימין, וכולם יהיו בטוחים כי 'גוי' הוא...

גם בימי השואה, כשאנשים איבדו צלם-אנוש מרוב צרות, הקפידו חסידים בני עלייה שלא ללבוש בגדים שכפתוריהם אינם נרכסים ימין על שמאל. היה זה ניסיון קשה מאוד, משום שהנאצים סיפקו מדים אחידים. למרות זאת, אותם יהודים הסירו את הכפתורים וחיברו אותם שוב בכיוון ההפוך.

ל בגדי החסידים מיוצרים כשהכפתורים, או הרוכסנים, נרכסים ימין על שמאל. המקור לכך נמצא במכתבו של רבי מנדל מרימנוב זי"ע שכתב, כי יש עניין מיוחד לבצע כל פעולה מימין לשמאל, מה שגורם להגביר את מידת החסד המרומזת בימין.

אצל החסידים הקפידו מאוד על 'ימין על שמאל'. כדי להמחיש עד כמה היה נוהג זה מושרש בקרב החסידים, מספרים אגדה מימי מלחמת-העולם הראשונה: מעשה ביהודי תמים, שהתגורר באחת מעיירות פולין. הכוחות הרוסיים התקרבו לעיירה, והיהודי החל לחשב את צעדיו כיצד להימלט על נפשו. אך אז צצה בעיה: לאן שלא ימלט, יזהו

כיצד הפך השטריימל לאחד מפריטי הלבוש המזוהים יותר מכול עם החסידים, ואיזה שינויים בוצעו בו בשנים האחרונות

אחד מפריטי הלבוש המזוהים יותר מכול עם החסידים הוא, ללא ספק, השטריימל. השבתי כה נחשב, עד שגם מי שמגדיר עצמו כימודרני או מי שלמד בבחרותו בישיבה ליטאית ובהשקפתו וצורת חייו הוא ליטאי לכל דבר, על השטריימל הוא לא יוותר.

בעבר, כדי לקנות שטריימל נאלצו החסידים להגיע למרתף חשוך, מאחורי בניין, ללא שום סימן זיהוי על הדלת. כיום המצב שונה לחלוטין. רוב העוסקים בתעשיית השטריימל ממוקמים במקומות הראויים למגורי בני אנוש, והיחס גם הוא שונה מבעבר - תוצאה בלתי נמנעת של התחרות העזה הקיימת בשוק.

בשנים האחרונות חדרה לארץ אופנת חו"ל: בתי עסק בהם מונחים על המדפים מאות שטריימלים, בכל הגדלים. מה שנשאר זה רק למדוד, לבחור, לשלם וללכת הביתה. אין כבר צורך, כבעבר, להמתין חודשיים עד שהשטריימל יהיה מוכן.

בשטריימל יש הבדל בין זה המיוצר בארץ למיוצר בחו"ל. השטריימלים המיוצרים בחו"ל גבוהים בשלושה סנטימטרים וכעין 'כתרי' מקיף את השטריימל מסביב, מה שמוסיף מעט ליופיו.

ר' א. גרינצוויג הוא דור שני בתעשיית השטריימלים. לדבריו, וכך גם שמע במספר הזדמנויות מאביו, הרב משה טוביה גרינצוויג זצ"ל, אחד החלוצים הראשונים ביצור שטריימלים בארץ, המקור של השטריימל אינו חסידי. מדובר בלבוש אותו חבשו יהודים כבר לפני למעלה מחמש מאות שנה.

לפי האגדה הרווחת, לפני כחמש מאות שנה נגזרו ברוסיה מספר גזרות על היהודים. מטרת אחת הגזרות הייתה לבזות את היהודים ולהבדיל אותם משאר

החסידיים אינם לובשים 'ווסט' רק משום שהוא נאה. אז מדוע, בעצם, לובשים אותו, ולמה בארה"ב הוא בצבע לבן

לבוש חסידי נוסף, שלא כולם
נוהגים ללבושו, הוא הווסט
(אפודה)

ישנם רבים הסבורים כי החסידיים
לובשים ווסט רק ליופי ולא מעבר
לכך. אבל מעיון קצר במספר
מקורות עולה, כי יש סיבה, כמו
ביתר הלבושים, ללבישתו.

היות ועל-פי האריז"ל יש להקפיד
שהטלית-קטן יהיה מכוסה,
ואילו על-פי הלכה הטלית-קטן
צריך להיות גלוי לעין כול, מצאו
החסידיים, שרצו לצאת ידי חובת
שניהם פשרה מקורית: לבשו את
הטלית-קטן על החולצה, ומעליו
ווסט שיתיר, באופן חלקי, את
הטלית-קטן.

עניין נוסף בלבישת הווסט, שהוא
מותח את הטלית-קטן לאורך
ולרוחב, כפי שפוסק להלכה בעל
'שולחן-ערוך הרב'.

בחסידות באבוב ובחסידיות
נוספות בארצות-הברית, נוהגים
החסידיים ללכת בשבת בווסט

ווסט על שום מה

לבן. הסיבה לכך: התקנה של הישר
שלום מבעזלא, כשביטל את לבישת
ה'ביקטשע' הלבן בשבת, והחל
ללכת עם שחור, הייתה רק על
המלבוש החיצוני. על המלבושים
הפנימיים לא חלה התקנה שלא
ללכת בלבן. וכיוון שהווסט הוא
בגד פנימי, הוא נשאר לבן כשהיה.
בארץ-ישראל, משום מה, לא נוהגים
החסידיים ללכת בווסט לבן בשבת.
רק מעטים.

היודע לשפץ שטריימלים. לאחר חתונתו
הוא תרגם את הידע שלו לפרנסה
בכבוד."

**איך זה בדיוק עבד. מי שרצה לקנות
שטריימל היה מגיע אליו או שהוא
עשה רק חלק מהעבודה?**

"לפני כחמישים שנה, כשאבי החל
לעסוק בזה, היו רוכשים את השטריימל
בחנות לתשמישי קדושה. בין המזוזות
והתפילין היו מונחים גם מספר זנבות
שועלים שהיו מחוברים יחד, בלי שום
צורה. את חומר הגלם היו מביאים
לאבי, והוא היה מעצב שטריימל נורמלי.
הכול יחסי, כמובן.

"עם הזמן, אבי החל לרכוש את חומרי
הגלם ישירות מהמפעלים והעסק החל
לפרוח. במשך שנים רבות הוא היה
ה'שטריימל מאכער' הרשמי של הציבור
החרדי. אבי עיצב לא רק שטריימלים,
אלא גם ספודיק (הלבוש השבתי של
חסידי גור) וקולפיק (כובע עשוי מפרווה
שהאדמו"רים מוויזניץ, בעלזא, סדיגורא
ועוד חובשים באירועים מיוחדים. גם
בחורים בנש"קים, בחצרות חסידיות
שונות, חובשים כובע זה בשבתות, עד
לחתונתם).

**אתה מבצע את העבודה בדיוק כמו
אביך או שכבר יש שינויים?**

"תראה, בדורנו כולם מתקדמים, בכל
הנושאים. גם בנושא הזה יש התקדמות
משמעותית. אי-אפשר להשוות את
השטריימל מלפני שלושים שנה
לשטריימל של היום. אבל את הבסיס
אני עדיין עושה כפי שאבי לימד אותי.
אם כי, כיום עושים הדבקות, מה שלא
היה נהוג בעבר ועוד כל מיני 'טריקים'
שונים, שגורמים לשטריימל להיות גבוה
יותר ובעיקר קל יותר."

תושבי רוסיה, על-ידי כך שכל יהודי
חויב להצמיד לכיפת ראשו, זנב של חיה.
הרבה ברירות לא היו ליהודים, והם
נאלצו ללכת ברחוב כשזנב משתלשל
להם מאחורי כיפתם.
אך לא לאורך זמן.

לאחר תקופה החליט אחד היהודים,
שאם כבר זנב, למה לא לקחת כמה
זנבות, לתפור אותן בצורה עגולה והרי
לך גם כיסוי ראש יפה, כשבמקביל אינך
מפר את גזרת המלכות. הרעיון התקבל
בברכה בקרב יהודי רוסיה. שנים עברו
והלבוש הרוסי חדר אט-אט גם לשאר
המדינות בהן התגוררו יהודים, כולל
ליטא. לאחר שנים זנחו הליטאים את
השטריימל, ואילו חסידי פולין וגליציה
הפכו אותו למלבוש השבתי שלהם.
עם זאת, אין כמעט כל קשר חזותי בין
צורת השטריימל של אותם ימים לזה של
ימינו.

**אתה כבר דור שני של 'שטריימל
מאכער'. אביך, ר' משה טוביה
גרינצוויג, היה החלוץ. איך הוא, בעצם,
הגיע לזה?**

"אבי התגורר לפני המלחמה בגליציה.
שם היה אחד בשם שליסל שהיה
מומחה בתיקון שטריימלים. אבי עקב
אחר עבודתו במשך תקופה מסוימת,
ובתוך זמן קצר קלט את העבודה. לאחר
המלחמה, כשאבי הגיע ארצה, הוא הגיע
לבית רבו, האדמו"ר מבעלזא זצ"ל, שם
ראה את הגבאי המיתולוגי ר' שלום פוגל
כששטריימל מרוט על ראשו. אבי ניגש
אליו, והציע לו לשפץ את השטריימל
בחנינם. ר' שלום הסכים. בשבת הבאה
ראה כל הקהל את ר' שלום עם שטריימל
חדש. זה בלט, כי ר' שלום היה המשב"ק
של האדמו"ר. כך יצא לאבי שם של אחד